

1886 II, 8

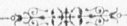
L. 1886

2-40

CHRISTENDOM EN STAATKUNDE

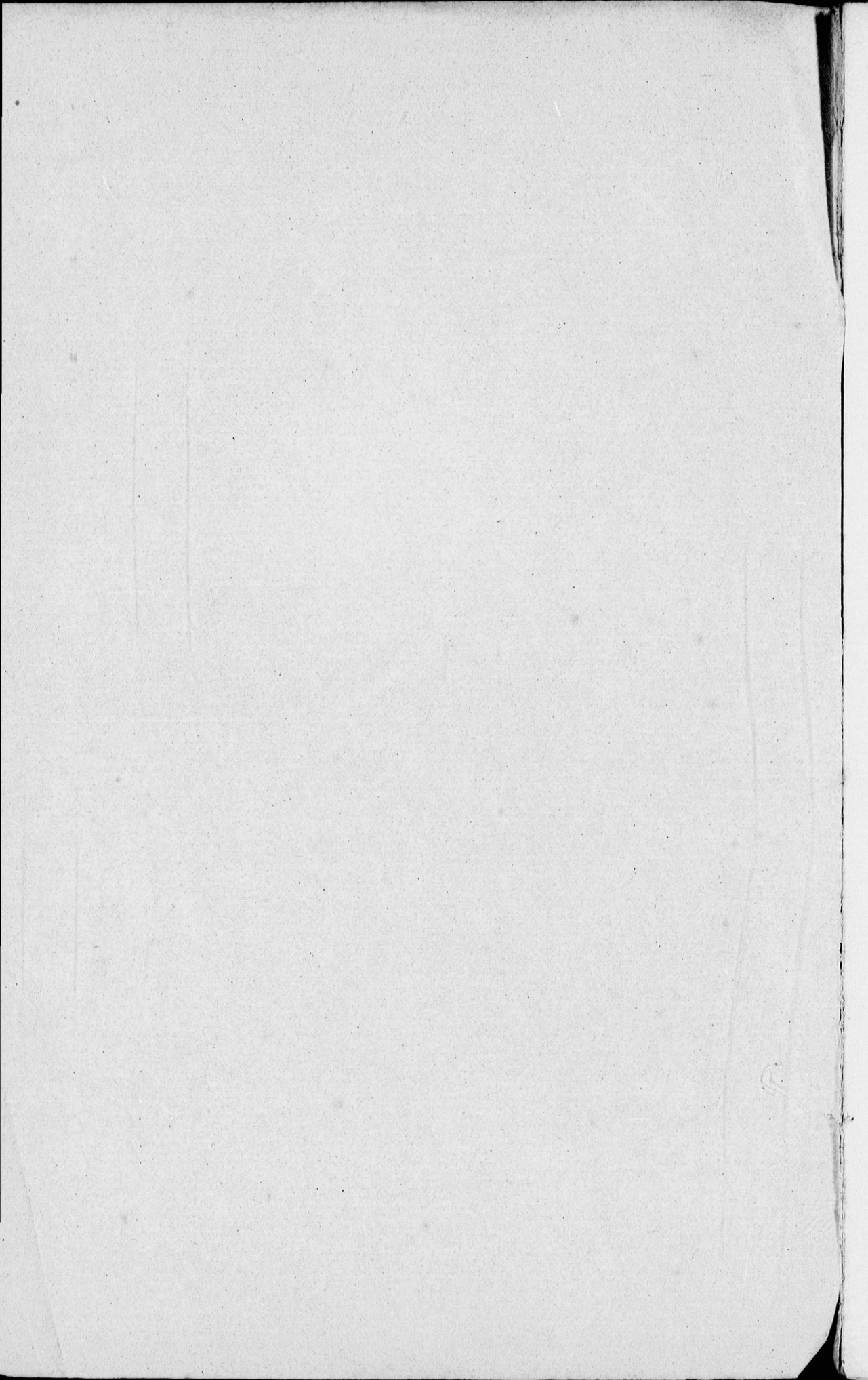
DOOR

MR. J. J. L. VAN DER BRUGGHEN.

NIJMEGEN,
FIRMA H. TEN HOET.
1886.

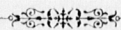
Prijs 25 cents.

CHRISTENDOM EN STAATKUNDE

DOOR

MR. J. J. L. VAN DER BRUGGHEN.

NIJMEGEN,
FIRMA H. TEN HOET.

1886.

Snelpersdruk van H. C. A. THIEME, te Nijmegen.

Hier wordt in herdruk aangeboden een gedeelte van de vijfde der „Christelijke Tijdsragen door eenen Jurist” van wijlen Mr. J. J. L. van der Bruggen, — het laatste der tijdens het leven des schrijvers uitgekomen nummers dier werken.

Deze herdruk heeft plaats, omdat dit merkwaardige geschrift reeds sedert jaren was uitverkocht en dus niet kon worden voldaan aan de navraag, die nu en dan nog daarna plaats had; — maar ook, omdat men meende daaraan in dezen tijd niet te kunnen ontszeggen „le mérite de l'à propos.” — Of hebben niet de laatste dagen wederom meer dan ooit aan het licht doen komen, dat nog altijd wordt misverstaan het woord des Heeren, dat zijn Koninkrijk niet is van deze wereld; — dat nog altijd heerscht „verwarring van het geestelijke met het tijdelijke,” waar „het wezen van het Christendom vordert inbrenging van het geestelijke in het tijdelijke, om dit te heiligen?”

Bovendien zal het wel niet noodig zijn zich te verantwoorden over het herdrukken van een werk van iemand als Mr. van der Bruggen, van wien we een vreemdeling, Prof. Fr. von Holtzendorff, dit getuigenis hooren afleggen: „Qu'on nous permette de ranger Mr. van der Bruggen parmi ces hommes éminents, dont la mort excite le désir d'approfondir leur vie passée, en sauvant de l'oubli tout ce qu'ils ont laissé après eux et en conservant les fruits de leur activité.” —

T H E S E S

OVER DE BETREKKING TUSSCHEN CHRISTENDOM EN STAATKUNDE.

„Haec igitur quaestio, a propriis personis et temporibus ad universi generis orationem traducta, appellatur *thesis*.”
Cic. ORAT. c. 14.

I.

De staatswetenschap stelt zich ten doel, het uitwendig, tijdelijk welzijn der volken, en houdt zich bezig met het opsporen en in praktijk brengen van de beste middelen ter bereiking van dat doel.

II.

Als zoodanig is de staatkunde eene bloot menschelijke wetenschap, als die geschiedenis, ondervinding, algemeene menschenkennis en kennis der eigenaardigheid van elk volk, in zijn karakter, ligging geschiedenis, bedrijf, natuurlijke hulpmiddelen en betrekkingen tot andere volken raadpleegt, om daarnaar met juistheid te onderscheiden, welke regeeringsvorm, wetten, staatsinrichting, in elken tijd en naar elken trap van volksontwikkeling, het meest geschikt zijn, om een volk in het genot te stellen van uit- en inwendige rust, orde, vrijheid en welvaart.

III.

De staatkunde is daarin onderscheiden van het

Christendom, dat dit zich ten doel stelt het i n w e n d i g, e e u w i g en daarom alléén w a a r geluk der individu's, en hierdoor ook, éénmaal volkomen, der volken of maatschappijen; en dat het Christendom het éénige middel bezit en bekend maakt, waardoor dit doel te bereiken is, en lust en kracht geeft om dat middel met onfeilbaar goeden uitslag te gebruiken.

IV.

Dat éénige middel is het Evangelie van Christus, van de zaligmakende genade Gods door Hem verschenen allen menschen, hen leerende, van de zonde verlost, de zonde te overwinnen en alzoo heiliglijk, matiglijk, rechtvaardiglijk en godzaliglijk te leven in deze tegenwoordige wereld; het geloof aan welk Evangelie, dat is aan Christus zelve, op het hooren van de waarheid der liefde Gods door Hem voor een iegelijk, die dat Evangelie hoort, gewerkt in het hart door den Heiligen Geest, den Heiligen Geest medebrengt, om de liefde Gods in het hart uit te storten, en door haar, de liefde tot den naaste.

V.

Dat doel, hetwelk het Christendom zich voorstelt, dit middel, hetwelk het gebruikt, kan, hoewel de werking daarvan indirect geheel ten goede van den Staat komt, nooit in den werkkring der staatkunde vallen.

Omdat alléén het Christendom, dat is het E v a n g e l i e, het middel bezit en het middel zelf is, om dit doel te bereiken, hetwelk daarom buiten het bereik en mitsdien ook buiten de bevoegdheid ligt van alle andere wetenschap of kunst.

En zulks, wijl alléén het Evangelie, van de menschelijke zijde (anthropologisch en psychologisch) den sleutel heeft van het menschelijk hart, om het voor de liefde Gods en daarmede voor gerechtigheid en heiligheid te openen; en wijl, van de zijde Gods, alleen aan het Evangelie de kracht Gods tot zaligheid verbonden is, waardoor het menschelijk hart voor die heilige liefde geopend wordt.

VI.

De staatkunde kan en behoort wèl, — wanneer zij deze kracht kent van het Evangelie alléén, om de individu's en daardoor ook eenmaal de volken waarlijk, inwendig gelukkig te maken, door ze te heiligen, en wanneer zij weet, dat ook de uitwendige welvaart dier volken, even als die der individu's, van die inwendige heiliging afhangt, als hebbende de godzaligheid de beloften ook des tegenwoordigen levens, — de prediking des Evangelies te bevorderen, door haar geene verhindering van eenigerlei aard in den weg te leggen, door haar, met één woord, de volkomenste vrijheid te laten, hetgeen vrijheid voor het kwade, voor hetgeen Christendom heet en het niet is, medebrengt; — maar zij kan zich zelve noch het vermogen, noch dus ook de bevoegdheid toeëigenen, om zelve, als staatkunde, te doen, hetgeen alléén Christus, alléén het Evangelie vermag. Zoo kan zij wel, even als elke andere menschelijke wetenschap, kunst en bedrijf, als middel aan het Evangelie dienstbaar worden gemaakt, om aan de komst van het Koninkrijk Gods door dit Evangelie den weg te bereiden; — maar zelve kan zij

tot dat Koninkrijk geen middel zijn, veel minder hetzelfde réaliseeren.

VII.

Voor zooverre de rust en het uitwendig geluk der volken mede gelegen is in de verzekering der rechten van een iegelijk, waartoe noodig is dat alle daden verhinderd worden, waardoor op die rechten wordt inbreuk gemaakt, heeft de staatkunde, als wetenschap, ook de kennis noodig der eeuwige beginselen van recht en gerechtigheid, waarvan de wortel is in God; en hoe zuiverder de bron is, waaruit de staatkunde die kennis put, hoe meer waarheid er ook zal zijn in hare erkenning dier rechten, hoe meer ernst en wijsheid in het weren van alle daden die ze verkorten.

VIII.

Voor zooverre de staatkunde geroepen is tot de kennis en wijze handhaving dier rechten, staat zij met het gebied der zedelijkheid in aanraking, omdat alle daden, welke op die rechten inbreuk maken, ook onzedelijk zijn.

Maar zij kan, uit hoofde der haar sub Th. V aangewezen beperking, in het volgen van de beginselen dier zedelijkheid, dat is, van het recht Gods geschreven in de harten der menschen, en in zijn Woord met volle klaarheid en waarheid geopenbaard, ter handhaving dier rechten, nimmer verder gaan dan de uitwendige daad; — om de uitwendig goede daad, noodig tot handhaving van het recht, hetzij van een lid der algemeenheid, of van de algemeen-

heid zelve, uit te lokken, en desnoods, den onwillige tot haar te dwingen; — om de uitwendig kwade daad, waardoor hetzelfde recht wordt bena-deeld, te verhinderen, ook door haar, en zulks, ter handhaving van het zedelijk denkbeeld, waarop zij steunt, op grond van het recht der wederverging, te straffen.

Zij kan niet verder gaan dan deze uitwendige daad, omdat zij, naar Th. V., over de inwendige daad des harten geene macht heeft, wijl zij den toegang tot en de macht over het hart niet bezit, welke alleen aan Christus, aan het Evangelie toekomt.

IX.

Als alleen de uitwendige daad, en niet de inwendige gezindheid des harten beheerschende, is de staatkunde, voor zooverre zij geroepen is tot handhaving van het recht, dat is, der rechten van een iegelijk en van allen te zamen, handlangster der Wet, in tegenstelling van het Evangelie; maar geene dienaress van het Evangelie; de overheid is met haar behulp, voor zooverre zij de wetenschap óók moet zijn van het geven aan een iegelijk wat hem toekomt, Gods dienaress; maar alléén, »om eene wreekster te zijn tot straf dergenen, die »kwaad doen;» (1) om recht te doen; en toe te zien dat er recht gedaan worde; niet om zorg te dragen voor de vervulling der wet, welke is de liefde, hetgeen alleen het werk is des Geestes.

X.

Het terrein der Wet, in den zin van tegenstel-

(1) Rom. XIII : 4.

ling van het Evangelie, en daarom ook het terrein van de staatkunde, voor zooverre zij zich daarop begeven moet, is dat van het recht; dat alleen de uitwendige materiële daad kan gebieden, en daarom ook alleen de uitwendige daad eischt.

Het terrein des Evangelies is dat der inwendige gezindheid des harten, des geestelijken levens met God, der liefde die zich ontfermt, en daarom het recht van den naaste niet afmeet naar hetgeen hij eischen kan, maar naar hetgeen waartoe hare barmhartigheid en zijn nood haar beweegt; — liefde komt hem toe, en dit is voor haar eene nooit afbetaalde schuld.

XI.

De staatkunde, als menschelijke wetenschap geheel gelijkstaande met andere menschelijke wetenschappen, al is het ook dat zij door grootschheid van doel andere wetenschappen in waardigheid voorbij streeft, ondergaat van haar in aanraking komen met het Evangelie geen anderen invloed dan al het menschelijke, en daarom ook, dan alle andere menschelijke wetenschap; — namelijk dezen: dat de aard der wetenschap, hare werking naar hare eigene regelen niet opgeheven, niet verstoord, niet veranderd wordt; — maar dat zij geheiligd wordt: dat is, dat al wat in hare theorie en praktijk zonde is, door den invloed van het Christendom, dat is, door de toepassing van het Christendom op de staatkunde, wordt bestreden en uitgezuiverd.

XII.

De alzoo door het Christendom verlichte en gehei-

ligde staatkunde heeft dit boven alle andere vooruit, dat zij zeer wel inziet wat haar ontbreekt om de volken waarlijk gelukkig te maken; dat zij daarbij zeer wel onderscheidt hetgeen in de beginselen harer vormen, hetgeen in staatsrecht, staatsvormen of staatsinrichtingen zonde is; — ook hetgeen zonde is in de beweegredenen, welke aan deze of gene staatsinrichting de voorkeur doen geven, al zijn die inrichtingen ook op zich zelve niet zondig.

Die zonde acht zich evenwel de staatkunde niet bevoegd te bestrijden, wijl de bestrijding dier zonde, als van een inwendig kwaad, het voorrecht is van het Evangelie alléén, omdat alléén het Evangelie de inwendige bedorvenheid dooden en overwinnen kan.

Daarom verwacht de staatkunde de genezing van dat kwaad, hetwelk zij zien maar niet genezen kan, alléén van het Evangelie, en weet zich alleen in staat, en daarom ook alleen geroepen, om aan de uitwendige openbaringen van het inwendig bederf zóó veel perk en paal te stellen, dat zij niet in de samenleving geheel de overhand nemen.

Zij bewijst aan de kranke maatschappij, in zekeren zin, den dienst van den bewaarder der ongelukkigen in het krankzinnigenhuis, die de lijders, desnoods ook met geweld, belet, om in hunne verbijstering voor zich zelve en anderen gevaarlijk te zijn; maar zij kan en wil de bekwame ziele-arts niet zijn, die met trouw geduld het verbijsterde verstand uit zijnen slaap poogt op te wekken (1).

(1) Dat neemt niet weg, dat zij, als Wet, ook geroepen is, om te doen hetgeen vooral het werk, de eigen bestemming der Wet is, den weg te vinden tot ware genezing, door er de behoefte aan op te wekken; — dat doet zij echter, ook des onbewust, alleen reeds

Het gevolg der gezonde inwerking van het Christendom op haar bestaat juist niet allerminst hierin, dat zij, staatkunde, staathuishoudkunde, zij met één woord, mensche lijke wetenschap, niet langer doen wil hetgeen alléén des Christendoms is: heiliging van den mensch en de menschelijke maatschappij door bestrijding van den wortel der zonden: — de zonde.

XIII.

Voorts weet zij, door diezelfde inwerking, dat, gelijk in het algemeen de zonde, als een geestelijk, inwendig kwaad, niet gelegen is in de uitwendige, materiële, menschelijke daad of wijze van handelen (in den vorm), maar in de booze gezindheid des harten, welke de booze daad qualificeert of tot haar dringt; zoo ook, op staatkundig gebied, de zonde niet gelegen is in eenigen staatkundigen vorm, regeeringsvorm, staatsregeling, staatsinrichting, wet of dergelijke, voor zooverre die niet rechtstreeks met het recht Gods in strijd is, maar in de boosheid der harten van degenen, die haar gebruiken.

B. v. De materiële daad van eenen mensch te dooden is geene zonde. Soms mag en moet een mensch gedood worden.

Maar zonde, menschenmoord, is haat, dat is liefdeloosheid jegens den broeder in het hart, wanneer die tot doodslag drijft, en ook, al gaat zij lang zoo ver niet.

door haar dragen van het karakter van W e t; — want daardoor moet zij gedurig het gevoel doen ontstaan van hare ontoereikendheid, om waar geluk aan individu's of volkeren te schenken; en het is dat gevoel, dat bewustzijn, dat de behoefte aan ware genezing doet ontstaan, en, dóór die behoefte, naar het Evangelie drijft.

Die z o n d e wordt niet gedood door den dood van den doodslager. En schoon is het gezegde van Pascal: „Faut il tuer pour empêcher qu'il n'y ait des „méchants? C'est en faire deux au lieu d'un.”

Die z o n d e van den broederhaat wordt alléén dáárdoor gedood, dat wij hierin „de liefde leeren kennen, dat Hij zijn leven voor ons gesteld heeft”; zóó leeren wij verstaan, „dat ook wij voor de broeders het leven moeten stellen.”

Hetzelfde is ook waar omtrent alle staatsvormen en politieke stelselen.

Zij kunnen dwaas, zij kunnen onhistorisch, zij kunnen ongeschikt zijn; maar de z o n d e is niet d a a r i n. Je ne sors pas de là, in dit geheel betoog.

Zoo is het ook met de souvereiniteit des volks, welke ik als dien staatsvorm meen te mogen beschrijven, waarin alle gezag door het volk wordt opgedragen en alzoo van het volk uitgaat, ten einde, niet door het volk zelven, maar ten behoeve des volks, in zijnen naam te worden uitgeoefend, en waarin het volk de verantwoordelijkheid a a n z i c h, dat is, aan degenen die het vertegenwoordigen, van het gebruik van dat gezag voorbehoudt, alzoo dat het zelf, voor zooverre dat voorbehoud zulks noodig maakt, de titularis blijft van dat gezag.

Die staatsvorm kan, als relatief of volstrekt naar mate van tijd en gelegenheid onmogelijk, of ook slechts als een al te gemakkelijk werktuig voor de anarchie, in het oog d e r w e t e n s c h a p verwerpelijk zijn. Ik stem dat gaarne toe.

Maar o n c h r i s t e l i j k, dat is, strijdig met den heiligen wil Gods is hij niet, omdat hij slechts v o r m is, en dat hij als v o r m, door zich zelven alleen, zondig zoude wezen, indien hij bij voorbeeld noodwendig de o n g e h o o r z a a m h e i d aan de door den volks-

wil daargestelde Overheid, tot regel of tot recht maakte, indien hij, met één woord, het beginsel der anarchie in zich droeg, en daarom principieel in weerpraak was met het beginsel der gehoorzaamheid aan de gestelde macht, door haar onmogelijk te maken.

Maar zonde, maar onchristelijk is het, wanneer de waan aan dezen staatsvorm de voorkeur doet geven, dat men, door zelf zijnen koning te kiezen, aan te stellen en af te zetten, wanneer hij de voorwaarden schendt van het hem opgedragen koningschap, zich aan God kan onttrekken, door Wien de koningen regeeren: omdat deze eigenwaan, verwerping is van het Allerhoogst gezag en van het recht Gods.

En zonde is daarom ook de uit dezen zelfden waan voortkomende meening, dat het volk aan de, krachtens de volkssouvereiniteit of volkswil daargestelde Overheid, geene gehoorzaamheid schuldig zoude zijn, als ware die Overheid geene dienaressen Gods. Zonde is daarom evenzeer, de, evenmin uit den vorm, maar uit de leugens des harten voortkomende meening, dat het volk, omdat het souverain is ter opdracht en contrôle van het gezag, ook souverain zoude wezen om, met terzijdestelling der eeuwige beginselen van recht en gerechtigheid, die uit God zijn, zelf naar willekeur en bij meerderheid uit te maken wat recht zal zijn, of daarvoor zal worden gehouden. Maar deze verachting van het recht, wijl het recht is, die niets anders is dan praktisch atheïsmus, zij kan de zonde zijn zoowel der vorsten als der volken en de souveriniteit van éénen is, door haar, even goddeloos als die des volks. Het is waar, en wij zullen het geenszins ontkennen, dat de republikeinsche of democratische regeeringsvorm, het gereedst en gemakkelijkst orgaan is voor deze leugen, die het recht en de waarheid, door ze afhankelijk te maken van

den volkswil, dat is, van de meerderheid, van haren levenswortel in God afscheurt en tot het louter resultaat eener conventie verlaagt. Van daar, dat in den Peloponnesischen oorlog, — die niets anders was dan de op het oorlogsveld gebrachte strijd, tusschen het conventioneel recht der Sophisten, en het *ἐντὸ κατ' ἐαυτὸ δίκαιον* der school van Anaxagoras, Socrates en Plato, — het sophistisch beginsel doorgaans door de democratische of Atheensche, het strenge rechtsbeginsel door de oligarchische of Spartaansche partij werd vertegenwoordigd.

Want deze strijd tusschen het sophistisch, conventioneel recht en het recht Gods, is oud, zoo oud als de wereld; en men kan zich niet genoeg verwonderen, wanneer men in onze dagen staatsmannen, die niet geacht kunnen worden de onsterfelijke schriften b. v. van eenen Thucydides niet te kennen, verbazing en onbegrijpelijkheid hoort voorwenden, wanneer er in onze Raadzalen van het onderscheid tusschen conventioneel recht en eeuwig recht gesproken wordt. Zij moesten ten minste weten, dat de waarheidsliefde der heidensche wijsbegeerte dat conventioneel recht der Thrasymachussen en Calliclessen reeds van zuiver atheïsmus overtuigd en met verachting verworpen heeft, indien het hun nog niet bekend is, dat het Christendom de van God uitgesprokene beslissing is van dit groote pleit, hetwelk de heidenwereld heeft bezig gehouden.

Maar, terwijl wij dat toegeven, moeten wij er bijvoegen, dat men de quaestie op een verkeerd terrein brengt en zich daardoor bloot geeft, wanneer men, in plaats van het sophistisch beginsel zelf, het conventioneel recht, of recht der meerderheid, dat is, nog eens, het atheïsmus zelf te bestrijden, de wapenen keert tegen regeeringsvormen, die wel de dragers van dat beginsel kunnen zijn, ja, meer

dan andere, maar dit niet noodwendig en essentieel zijn, die in elk geval, slechts eene manifestatie van het leugen-beginsel, niet die leugen zelve kunnen zijn.

XIV.

Dit wetende, acht de staatkunde, door het Christendom geheiligd, zich niet bevoegd om de zonde in de staatsvormen door andere staatsvormen, de leugen van het conventioneel recht, door het monarchaal beginsel te bestrijden, maar laat die bestrijding gaarne aan het Evangelie over, dat alleen machtig, maar ook alleen machtig genoeg is, om die zonde te overwinnen.

Aan het Evangelie wordt misschien niet genoeg de eere gegeven van daartoe alléén machtig genoeg te zijn, wanneer men met Stahl zegt: „Die Revolution in Europa schlieszt nur das Christenthum, und der christliche Staat, und die christliche Schule (1).” De Christelijke staat is niet Christus en zijne kennis. De Staat is Wet; anders zoude de Staat de kerk zijn. De qualificatie van christelijk daarbij gevoegd, kan den Staat, evenmin als de Wet, tot Evangelie verheffen. De Staat kan en moet alleen de daden, waarin de zonde van het conventioneel recht zich uitspreekt, straffen en bedwingen. Maar dat kan de Staat alleen door machten geweld doen. En door geweld worden de harten niet gereinigd van de zonde.

(1) Nederlander van 17 Augustus 1850, N°. 42.

XV.

Maar wanneer sommige staatsvormen of politieke stelselen, door hun gebrek meer geschikt zijn dan andere, om dragers te zijn der zonde van ongehoorzaamheid aan de van God gestelde machten, en wanneer die juist dáárom door in zonden verzonkene volken verkozen worden, dan bestrijdt de staatkunde, of staatswijsheid die vormen, die stelselen; doch, niet in den naam van het Christendom, als waren die vormen of stelselen op zich zelve met het Christendom in strijd, maar in naam der wetenschap, als zijnde zij onwetenschappelijk en ongeschikt: als staatsvormen welke het handhaven van rechten gerechtigheid te zeer bemoeielijken of onmogelijk maken; of die ook, zonder dat te doen, voor de eigenaardigheid des volks, naar zijne historische ontwikkeling, of om andere staatkundige oorzaken niet berekend zijn.

Zoo kan de staatkunde de leer der volkssouvereiniteit, op staatkundige gronden, als ongeschikte staatsleer bestrijden, maar niet als onchristelijk; — omdat, al ware zij onchristelijk, het aan de staatkunde niet is om het Christendom te verdedigen, dat zich zelve verdedigen wil; maar omdat daarenboven wél de zonde des harten, welke die leer of vorm als werktuig gebruikt, onchristelijk is, maar niet het werktuig zelf, schoon het ongeschikt kan zijn.

XVI.

Dientengevolge maakt de Christelijke staatsman, dat is de Christen, geroepen om de wetenschap der

staatkunde te beoefenen en uit te oefenen, onderscheid tusschen staatkundige dwaling, welke is wetenschappelijke dwaling, en zedelijke dwaling, welke is zonde.

Beide deze dwalingen bestrijdt hij.

Maar de eerste, alleen als staatsman, alléén met behulp der staatkundige wetenschap.

De tweede, alléén als Christen, alléén met het Evangelie, en niet met inroeping der hulp van zijne staatkunde of staatsmacht, omdat hij dáármee niet doen mag, hetgeen alléén is des Evangelie's, namelijk, de zonde te bestrijden.

XVII.

Hij doet dit, omdat hij kent en niet vergeet het groot beginsel, hetwelk hier alles afdoet: dat het Christendom is de verlossing, niet van alle menscheelijke, verstandelijke of wetenschappelijke dwaling, maar de verlossing van de zonde, welke is zedelijke dwaling.

En daarom ziet hij ook in den Bijbel, — de oorkonde des Christendoms, in het O. T. verborgen onder het hulsel van het Judaïsme, in het N. T. van alle zijne windselen vrijgemaakt, — geen codex, hetzij van staatkundige, hetzij van rechts-, of van eenige andere wetenschap, maar de voortgaande openbaring van den geheelen raad Gods, niet, tot vernietiging van den mensch en het menscheelijke, omdat het door zonde verontreinigd is; niet, tot verheffing van den mensch tot verstandelijke onfeilbaarheid in alle menscheelijke werkzaamheid; maar, tot verlossing der menschheid van de zonde.

XVIII.

Wanneer men de staatkunde van dezen Christen, die staatsman is, eene christelijke staatkunde wil noemen, dan kan zulks alleen in dezen oneigenlijken zin plaats hebben, dat deze Christen er voor uit komt en met zijne daden tracht te bewijzen, dat hij, ook bij de beoefening der staatkunde, zelf door het Christendom geheiligd wenscht te zijn, tot bestrijding door het Evangelie alléén, van alle zonde, onwaarheid, leugen, partijzucht welke is zelfzucht, bedrog, liefdeloosheid in zich zelven en bij anderen, en dat hij de noodzakelijkheid wil voorstaan van die heiliging, ook zijner wetenschap en harer beginselen en praktische beoefening, ter uitbreiding van het Koninkrijk Gods (1).

(1) Verg. J. v. Müller in een artikel „Ueber die göttliche Einsetzung des geistlichen Amts enz.,“ in de Deutsche Zeitschrift für Christ. Wissenschaft und Christ. Leben, 1852, p. 205. „Auch im Gebiete des Staates ist es ein unverständiges und in seiner tiefsten Wurzel irreligiöses Bemühen, das göttliche Recht an eine bestimmte Verfassungsform, an die erbliche Monarchie zu binden — irreligiös, weil es auf der Vorstellung ruht, der regierende Wille Gottes vermöge nur die blinden Naturwirkungen, nicht das bewusste Wirken des menschlichen Willens zu beherrschen und zu durchdringen. Da wo republikanische Verfassung die zu Recht bestehende, historisch begründete ist, regiert die Obrigkeit in dem ihr durch das Gesetz zugewiesenen Machtgebiet, mag die Bestellung der Personen zu diesem Amt immerhin lediglich aus Urwahlen hervorgehen, kraft göttlichen Rechtes. Die frivole, wiedergöttliche Doktrin, die die Obrigkeit für ein bloss menschliches Machwerk, für ein Produkt des souverainen Beliebens der Nation in ihrer Mehrheit hält und darum auch die Uebung ihrer Gewalt von demselben Belieben abhängig machen will, ist in jeder Gestalt zu bekämpfen, dem revolutionairen Prinzip in keiner Staatsverfassung eine Berechtigung ein zu räumen. Ja!

Het is niet slechts de dure verplichting, neen, het is ook de heerlijke roeping van den Christen, om, wanneer hij door gaven, wetenschap of ambt staatsman is, zijn licht op dat gebied, en op deze Evangelische wijze, te doen schijnen. Ten onrechte hebben de Christenen zich dikwijls door het woord des Heeren, dat zijn koninkrijk niet is van deze wereld, geroepen geacht om zich op het staatkundig terrein met al zijne beweging en strijd niet te begeven. Dat is eene groote dwaling van het spiritualismus; het zout der aarde is niet bestemd om in vaten gekuipt en weggezet te worden, maar om al het aardse te doorzouten, opdat het door onbruik zijnen smaak niet verlieze en nergens meer goed toe zij dan om weggeworpen te worden.

Maar het is nog een overblijfsel van hetzelfde spiritualismus, hetwelk zich ook daárin openbaart, dat het, door onvolledige erkenning van de groote beduidenis der intrede van Christus in de wereld, van het goddelijke in het menschelijke, om al het menschelijke te heiligen, meer of min op het vóór-christelijke, Israëlitische standpunt blijft staan, wanneer de Christen, getrouw aan zijne roeping om op alle kringen des men-

dies göttliche Recht einer republicanischen Obrigkeit kan selbst dadurch nich erlöschen, dass die Unterthanen und die Obrigkeit selbst ihre Gewalt von jenen Souverainen Belieben ableiten; sonst müsste auch in der erblichen Monarchie dieses Recht da aufgehoben sein, wo etwa der Regent als die Quelle seiner Auctorität eine stillschweigende Uebertragung von Seiten des Nationalwillens betrachtet. — Wenn der Apostel Paulus den Römischen Christen gebot der Obrigkeit untherthan zu sein als einer göttlichen Ordnung, so lag ihm wohl nichts ferner, als diese Forderung durch Annullirung der republikanischen Momente, welche die imperatorische Gewalt im Römischen Staat damals noch übrig gelassen, zu bedingen. Oder wer mag glauben, dass sich Paulus anders ausgedrückt haben würde, wenn damals noch die Konseln und der Senat, die höchste obrigkeitliche Gewalt inne gehabt hätten?"

schelijken levens, ook den staatkundigen, in te gaan, daar echter niet enkel en alléén het Evangelie, maar het Evangelie vermengd met wettische, oud-Testamentische bestanddeelen inbrengt.

Ik kan dat zoo goed niet uitdrukken, als het onlangs geschied is in de *Monatschrift für die Evangelische Kirche der Rhein-provinz und Westphalens*, Juni 1850 p. 257, door den Heer E. Jungck, Predikant te Linz aan den Rhijn, in een artikel getiteld: *Die Sache Sleswig-Holsteins und seiner Geistlichkeit im Lichte des Christenthums*; — eene plaats die ik hier, om het gewicht der zaak, geheel meen te moeten overnemen.

Ik doe zulks te liever, omdat ik er prijs op stel, dat men wete dat mijn subjectief gevoelen, hetwelk ik in deze bladen tracht voor te stellen, het moge dan in ons vaderland dat zijn van, „zoo niet één, altoos zeer weinige individuen”, in Duitschland op verre na niet zulk eene ongehoorde, en om zijne vreemdheid niet ontvankelijke zaak is, als men wel denken moet, waar men altijd STAHL en alléén STAHL hoort citeeren.

Ik acht de christelijk-staatkundige richting, die in Duitschland hare leiders heeft in Stahl, Hengstenberg, von Gerlach, Göschel en anderen, en die in ons vaderland hare zeer uitnemende vertegenwoordigers heeft, om de getrouwheid, gemoedelijkheid en het talent dier uitstekende mannen zeer hoog.

Maar het moet geene daadzaak blijven, waarvan volstrekt geene notitie genomen wordt, dat die richting, vertegenwoordigd onder anderen in de *Evangelische Kirchenzeitung* en in de *Neue Preussische Zeitung*, hare niet minder christelijke, talentvolle en geduchte bestrijders heeft, in de richting van Nitzsch, Jul. Muller, den zaligen Neander, Dörner en in het algemeen van de geheele kerk der Rhijn-Provincie,

van welke richting de *Deutsche Zeitschrift für christliche Wissenschaft und christliches Leben* een der organen is.

Ik ben er geen vriend van, om met autoriteiten te schermen: die hulp heeft de waarheid niet noodig. Maar ik mag mij, geloof ik, zonder onbescheidenheid of hardheid beklagen, dat men mij mijn mogelijk alléén staan hier tegenwerpt, om zich de moeite te sparen van mij te wederleggen, wanneer men weet, dat ik hier slechts de voorpost ben, op Nederlandsch grondgebied staande, van een dapper heir van strijders achter mij, die het woord des geestes met kracht voerende, daarbij een navolgenswaardig voorbeeld geven van echte humaniteit en rechtvaardigheid in het strijden.

En hooren wij nu den Heer Jungck:

„Wenn der Herr Matth. 13: 33 das Himmelreich vergleicht mit einem Sauerteige, den ein Weib nimmt und unter drei Scheffel Mehls vermengt, bis dasz es ganz durchsäuert wird — so hat Er damit die ganze innere Entwicklung des Reiches Gottes auf Erden vorzeichnen wollen. Der Schluss dieser Entwicklung ist danach die völlige Durchdringung und Verklärung der Welt in allen ihren Beziehungen durch das Evangelium; der Anfang, damit es dazu komme, dass die Erkenntnis der Welt, dass sie dieser Durchdringung und Verklärung bedarf, sich des Unterschiedes zwischen ihr selbst als der vergänglichen und sündlichen und dem Evangelium als der Botschaft von der versöhnenden und unvergänglichen Wesen-schaffenden Liebesthat Gottes in Christo bewusst werde; der Fortgang endlich, dass dieses Evangelium allmählig in stufenweiser Entwicklung der Welt angeeignet werde. Die katholische Kirche scheint mir nun historisch und wesentlich die providentielle Bestimmung zu haben, jenen nothwendigen Anfang des Reiches Gottes zu setzen. Der durch-

gehende Zweck ihrer so bewunderenswürdig organisirten Hierarchie ist, den Unterschied zwischen dem Heiligen, dessen Träger sie ist, und dem Weltlichen in 's hellste Licht zu stellen. Daher der alles beherrschende Gegensatz zwischen Geistlichen und Laien. Daher die gänzliche Absonderung von der Welt im Kloster- und Eremiten-Leben, die kirchlich anerkannte und geheiligte Spitze der katholischen Frömmigkeit (1). Dem gegenüber hat, als die Zeit erfüllet war, die e v a n g e l i s c h e Kirche von Gott dem Herrn den Auftrag bekommen, den Fortgang der Entwicklung des Reiches Gottes zu leiten. Der Gegensatz zwischen Geistlichen und Laien löst sich bei ihr auf in die höhere Einheit des allgemeinen Priesterthums; die Spitze und das Ziel evangelischer Frömmigkeit is nicht mehr das Herausgenommen werden aus der Welt, sondern das Bewahrtwerden vor dem Uebel in ihr. Sie hat es als ihre Aufgabe erkannt und in ihren Bekenntnissen ausgesprochen, dass das ganze menschliche Leben, j e d e irdische Thätigkeit und Berufsort soll geheiligt werden durch den in der Liebe wirkenden Glauben, und dass d i e s e Heiligung allein die wahre und höchste ist. Nicht also Flucht und Absonderung von der Welt ist ihr Wesen, sondern Ueberwindung und Durchdringung derselben durch das Evangelium. So viel höher dieses Ziel, so viel schwerer seine Erreichung. Und gestehen wir es nur, erst wenige Schritte sind auf dieser der Christenheit durch die Reformation von neuem eröffneten Laufbahn vorwärts gethan. Von den drei concentrischen Kreisen des menschlichen Lebens, dem häuslichen, dem geselligen und dem politi-

(1) Juister mag deze elementaire roeping der R. K. kerk wellicht hierin gezocht worden, dat zij, door zelve nog onder de Wet te zijn en onder de Wet te brengen, een tuchtmeester is tot Christus, tot ware Evangelische vrijheid, om die te leeren zoeken en lief hebben.

schen, hat die Kraft des Evangeliums allein den ersten tiefer ergriffen, den zweiten nur oberflächlich berührt, den dritten kaum gestreift. Die Kraft des Evangeliums ist die Wahrheit, wie sie in Christo persönlich geworden. Sie lebt, Gott sei dank, in unzähligen christlichen Familien; dagegen im geselligen Verkehr herrscht überwiegend das Scheinwesen und in der Politik die Lüge. „Wir haben die Sprache, nicht um unsere Gedanken zu offenbaren, sondern um sie zu verbergen“, dieser Ausspruch eines Meisters in der Diplomatie, der sein unheimliches Licht durch Ev. Joh. 8, 44 empfängt, bezeichnet nur zu treffend das bisherige Wesen derselben. Dass das zum allgemeinen Bewusstsein gekommen ist und die Reaction des sittlichen Gefühls dagegen, ist eine der wahren und gottgewollten Errungenschaften des Jahres 1848, wo die bis her hinter den Thüren der Cabinette gepflogene Politik gezwungen ist, an das Licht und damit in ihr Gericht zu kommen. (?) An der ungeheuren politischen Gährung unserer Tage hat auch der Sauerthum des Christenthums seinen Antheil. Das Rauschen der Füsse des Herrn ist von denen, die Ihn, den Völkerhirten, kennen, wohl zu vernehmen in den gewaltigen Bewegungen der Zeit. Er ist gekommen, seinen Tempel zu bauen, nicht mehr bloss grundlegend in dem stillen häuslichen oder kirchlichen Kreise, sondern weit hin, sichtbar, auf hohem Berge an der Heerstrasse der Völker, damit er entgegen leuchte Allen, die des Weges wandeln. Da gilt 's für die Seinen, die da mitarbeiten sollen am diesem Bau, Beides zu thun, mit einer hand zu arbeiten, mit der andern die Waffen zu halten gegen die Feinde, die ihn hindern wollen. Diese Feinde sind nicht etwa bloss zu suchen auf Seite der entschieden unglaublichen radicalen und communistischen Elemente, sondern die fast noch gefährlicheren befinden sich in dem eigenen Lager der Christum Bekennenden. Es sind

das diejenigen, die unter dem Schein des Eifers für die himmlischen Güter des Christenthums die selbstsüchtigen und sehr irdischen Zwecke ihrer politischen Parthei verbergen. Andere aus diesem Lager fördern wenigstens den Bau jenes Tempels nicht, betrachten ihn wohl gar als ein Neues mit misstrauischen Blicken. Es sind diejenigen, welche meinen, das Christenthum habe für das öffentliche politische Leben keine andere Bedeutung, als den Unterthanen die Gehorsam unter die von Gott gesetzte Obrigkeit ein zu schärfen; im Allgemeinen hielte sich der Christ am Besten fern davon. Dies war bisher die weitaus überwiegende Ansicht unter den gläubigen Christen und namentlich unter denen, welche in anderer Hinsicht den kern derselben bildeten, unter den Stillen im Lande. Es genügt, nach dem oben gesagten anzudeuten dass diese Ansicht, im Grunde katholisirend, prinzipiell durch die Reformation überwunden ist; dass sie es auch thatsächlich werde, ist, wie uns nicht anders scheinen will, der Zweck Gottes, bei der Zulassung der Revolutionen der Neuzeit. Er, dessen Hauptthätigkeit in der Entwicklung seines Reiches unter Sündern durch Sünder die ist, aus dem menschlich Bösen und Verkehrten das göttlich Gute hervorgehen zu lassen; — Er hat durch diese Alles erschütternden revolutionären Bewegungen die Christen gezwungen, sich lebendig zu betheiligen an dem politischen, und ihre bisherige mehr oder weniger passive Stellung dazu aufzugeben. Er wird sie ferner zwingen — mögen sie fortfahren darüber zu klagen oder nicht, und wie viel Feigheit und Trägheit, die auch Sünde sind, ist in solchen klagen! — Er wird sie ferner zwingen, tiefer als bisher ihres Berufes, auch in dieser Hinsicht das Salz der Erde zu sein, inne zu werden. Auf zwei Hauptpunkten werden sie diesen politischen Beruf zu richten haben: 1°. auf das Verhältniss der Völker unter einander und

2°. Auf das Verhältniss des Einzelnen zu seinem Volke. In Bezug auf das Erste, muss das Evangelium durch seine Träger dahin wirken, dass jenes faule Wesen, die wenn auch noch so schön geschminkte Lüge der Diplomatie weiche dem Salze der Einfalt, Wahrheit und Treue — und nur der Ungläubige, der nicht weiss dass das Evangelium eine Kraft Gottes ist, kann sprechen, das sei unmöglich. In Bezug auf das Zweite muss sich die fermentirende Natur des Evangeliums dahin erweisen, dass der einzelne Christ erkenne, er habe als lebendiges Glied des Staates noch andere Pflichten, als die, wenn auch noch so wichtige, doch wesentlich passive des Untherthanseins unter die von Gott geordnete Obrigkeit.”

XIX.

Maar onder dien naam van Christelijke staatkunde kan en mag niet worden verstaan een politiek stelsel, omtrent de meest geschikte regeeringsvormen, staatsinrichting enz., dat bij uitnemendheid of meer dan andere christelijk zoude zijn: omdat het christendom evenmin een politiek als eenig ander wetenschappelijk stelsel heeft, wijl zijn oogmerk is, niet de bestrijding van wetenschappelijke dwaling, maar van zedelijke dwaling, welke is zonde.

Zoo kan men de bepaling van christelijk te zijn, ook wel bij andere wetenschappen voegen, schoon oneigenlijk, omdat daardoor wordt aangeduid, de van die wetenschap zelve onafhankelijke hoedanigheid van den gene die haar beoefent.

Die bepaling geeft niet te kennen, dat de eigene waarheden, beginselen en regelen van beoefening dier wetenschap van aard zouden veranderen, maar dat de kennis en beoefening dier wetenschap gezuiverd wordt van het zondig beginsel der verheerlijking van den mensch, om teruggebracht te worden tot haar waarachtig beginsel en doel, de eere Gods; eene zuivering evenwel, die ter ontdekking ook van louter wetenschappelijke waarheid niet zonder grooten invloed kan blijven.

Zoo kan men van christelijke geschiedenis spreken: niet als of die geschiedenis andere feiten zoude kunnen daarstellen, of andere regelen volgen om hunne waarheid te ontdekken en om hunne beduidenis te ontcijferen; maar in dien zin, dat door inbrenging van het licht der christelijke waarheid, ook in dit gebied van menschelijke kennis, alle verhinderingen van ethischen aard worden bestreden, welke de ontdekking der waarheid van die feiten, of hunne juiste waardeering in den weg staan, b. v. onbekendheid met de zonde en hare gevolgen, onbekendheid met de leidingen Gods ter verlossing der menschheid van het ongeluk dier zonde; voorts eigene partijdigheid, onrechtvaardigheid, leugenachtigheid, eigenwaan, zelfzucht enz.

XX.

Gelijk er in dezen zin, namelijk, van een politiek stelsel, dat aan het christendom eigen zoude wezen, en dat men daarom, met het christendom, als tot hetzelfde behoorende, zoude moeten omhelzen, geene christelijke staatkunde is, zoo kan er ook, in dien zin, geene christelijke staatkundige partij zijn.

Immers, met het denkbeeld van een politiek stelsel aan het christendom eigen, vervalt ook noodzakelijk het denkbeeld eener partij van christenen, die, als Christenen en omdat zij christenen zijn, zoodanig politiek stelsel zouden moeten belijden, verdedigen en drijven.

XXI.

Voor zooverre de christenen, die het in waarheid zijn, als b i j w o n e r s e n v r e e m d e l i n g e n hier beneden wandelende, het rechte beginsel voorstaan en prediken der gehoorzaamheid aan de feitelijk bestaande overheid, namelijk uit die vreeze Gods, welke liefde Gods is, omdat alle machten (en niet alleen de koningen of hoogste overheid) van God zijn daargesteld, h u n t e n g o e d e, ook de harde, ook de onrechtmatig daargestelde of heerschende; het beginsel der, (uit hoofde van haar motief, hetwelk is die vreeze Gods,) o n v o o r w a a r d e l i j k e gehoorzaamheid, uitgezonderd alléén het geval van meer te moeten gehoorzamen aan God dan aan de menschen (1); — voor zooverre prediken

(1) Men merke hierbij echter wel op, — en dat is zéér noodig, — dat het eene zeer willekeurige, door niets gemotiveerde opvatting is, wanneer men, gelijk gewoonlijk geschiedt, dat geval van uitzondering uitsluitend dáár zoekt, waar het de godsdienstige verplichtingen van den christen geldt, in de wereld den naam van zijnen Heer te belijden, het Evangelie te prediken enz.; want het is wel waar, dat Petrus zich op den regel, dat men God meer gehoorzamen moet dan de menschen, beroept in een geval, waarin men hem beletten wil het Evangelie te prediken. Maar het Evangelie wordt niet alléén met het w o o r d, maar ook m e t d e d a a d gepredikt; en de regel moet derhalve volstrekt overal zijne toepassing vinden, waar men-

zij het Evangelie; want alléén het Evangelie is de zaligmakende kracht Gods, ook tot die vrijwillige gehoorzaamheid; maar dat doen zij, niet als eene partij, omdat het christendom geene partijzaak is; veel minder als eene staatkundige partij; maar bloot en eenvoudig als christenen en krachtens hunne roeping van God om het licht te zijn der wereld, ter bestrijding, in al het mensche-lijke, van de duisternis der zonde, om het zout te zijn der aarde, ter wering van alle bederf der zonde.

schelijk gezag den Christen zoude willen verhinderen recht te doen, of noodzaken om onrecht te plegen of dáaraan actief of passief deel te nemen.

Zoo moet een christelijk rechter God buiten twijfel meer gehoorzaamen dan de menschen, wanneer de menschelijke wet hem zoude willen gebieden, den schuldige vrij te spreken, of omgekeerd; en gelukkig maken hem, bij ons, de regelen omtrent het bewijs in strafzaken, hoe belemmerend ook, de vervulling van dien plicht der hoogste zedelijkheid niet onmogelijk. — Maar krachtens hetzelfde beginsel is de christen ook als staatsburger, hoewel geroepen om voor zijn persoon onrecht te lijden, ten duurste verplicht, om niet alleen aan alle onrecht, dat zijn naaste wordt aangedaan, geen actief of passief deel te nemen, maar ook zich daartegen met de middelen in zijne macht, desnoods zelfs met geweld te verzetten; en ook dáár kan het geval van uitzondering op dien plicht der gehoorzaamheid aan de gestelde machten intreden.

Waar deze onderscheiding niet strengelijk wordt vastgehouden, moet men noodzakelijk tot eene leer komen, die het despotismus, hetzij dan van éenen, of van velen, of van het volk, tot des upremalex verheft.

Hetgeen ik hier zeg, is geenszins in strijd met het woord des Heeren, dat „die naar het zwaard grijpt, door het zwaard zal omkomen.” Dat woord is door den Heer gesproken, toen Petrus Hem met het zwaard wilde verdedigen. De zaak van Christus is niet vereenigbaar met den arm des vleesch; het koninkrijk Gods wordt in dien zin niet ingenomen met geweld, omdat Christus, als koning der waarheid, alléén harten wil winnen, en over harten heerschen,

XXII.

In dezen zin is derhalve te verstaan het woord des Heeren, dat zijn Koninkrijk niet is van deze wereld: — dat, gelijk Hij zelf geen aard sch koning der Joden wilde zijn, gevaarlijk dáárom voor de tijdelijke Romeinsche heerschappij, zoo ook zij, die, uit de waarheid zijnde, zijne stem, als die van den door waarheid over de harten heerschenden Koning erkennen, geene zichtbare, aard sche koninkrijken oprichten, geene christelijke Staten, waarin zij door christelijke staatkunde heerschen, maar, als Koningen en Priesters der waarheid, met de waarheid tegen alle leugen strijd voeren, opdat de geestelijke heerschappij huns Konings over de harten veld winne.

XXIII.

Het uit het oog verliezen dezer christelijke grondbeginselen heeft — buiten al de verkeerdheden en gevaren, noodzakelijk eigen aan de verwarring van het geestelijke met het tijdelijke, welke geenszins mag toegelaten worden te varen onder de vlag der tot het wezen des Christendoms behorende inbrenging van het geestelijke in het tijdelijke, van het goddelijke in het menschelijke, om hetzelve te heiligen (1) — bovenal dit voor de zuiverhouding van

(1) Onder deze gevaren is dit gewis wel niet het kleinste, dat hij, die, bij het dienen der zaak van Christus, daar nog éénig ander belang, dat niet zuiver en enkel is dat des Evangelies, bijtrekt, van welken aard dat belang ook moge zijn, wetenschappelijk, of dogmatisch, of staatkundig, eenigszins noodwendig zijne zaak, zijne partijzaak, bij de zaak van Christus voegt, en juist daardoor uit zich zelve spreekt en zijne eigene eere zoekt. (Joh. VII : 18.)

het Evangelie en voor den voortgang van het Koninkrijk Gods allernadeeligst gevolg:

Dat een vreemd bestanddeel, — hier een politiek stelsel of opinie — tot het Evangelie niet behorende, als tot hetzelfde behorende voorgedragen en ter aanneming aangeboden wordende, zeer dikwijls schuld kan zijn en geweest is, dat het Evangelie verworpen wordt, met en om dat bestanddeel, dat men zich niet wil laten opdringen, terwijl men, zonder dat, het zuiver Evangelie wellicht zoude hebben aangenomen.

Voor rekening der Christenen zelven komt alle verzet en vijandschap tegen het Evangelie, die hare oorzaak vindt niet zoozeer en alléén in de afkeerigheid van het natuurlijk hart van de prediking der dwaasheid des Kruizes, maar in vreemde elementen, hetzij van Judaïsme, hetzij van Ethnische wijsheid, hetzij van welke andere eigene gedachten en leeringen ook, welke door de Christenen bij het Evangelie gevoegd en als tot hetzelfde behorende, voorgesteld worden.

Dat is het geestelijk toedoen tot Gods woord.

Dit vervalschen (*καπηλεύειν* II Cor. 2, 17, verg. met II Cor. 3, 2) van het woord Gods met allerlei vreemde bestanddeelen, is een der hoofdfactoren van den tegenstand der wereld tegen het Christendom; een der hoofdoorzaken, waarom de aarde nog niet vol is van de kennis des Heeren, gelijk de wateren den bodem der zee bedekken.

De Christenheid heeft zich daarover in diep schuldgevoel te verootmoedigen, en kan die schuld van zich niet afwerpen door haar te schuiven op Gods lei-

dingen, omdat het naar de Profetische schrift zoo zijn moet, — al is het ook door God en Zijne wijsheid toegelaten.

De voortgang van het Koninkrijk Gods zal gelijken tred houden met de uitzuivering van alle deze onzuivere bijvoegselen; en dan zal het een leven uit de dooden zijn, wanneer het Evangelie, gelouterd van alle menschelijke vonden, in al zijne klaarheid, heerlijkheid, en liefelijkheid, door woord en wandel der Christenen, der wereld in de oogen zal stralen.

Te oordeelen naar den langen duur vanden louteringsweg, welken de bearbeiding der christelijke heilwaarheid in de „aarde vaten” der menschelijke begripsvorming reeds sedert het Apostolisch tijdvak is doorgegaan, en naar de massa's van scorieën, die nog van het echte metaal moeten worden afgescheiden, kan dit tijdstip nog niet geacht worden zéér nabij te zijn. Evenwel, de geschiedenis der Kerk leert ons, dat het meestal groote wereldgebeurtenissen zijn geweest, welke aan de, in de stilte der beschouwing, voorbereide beweging der geesten tot afwerping van een der menigvuldige remketenen, aan het Christendom door zijne belijders in zijnen zegetocht aangelegd, plotselijk eene zoo krachtige impulsie hebben gegeven, dat eene waarheid eeuwenlang miskend, eenklaps dáár staat overal erkend en overal gehuldigd.

Zoo mag het ook nu zijn, dat de groote omkeering der Europeesche maatschappijen, waarvan het jaar 1848 ons nog eerst het voorspel heeft doen zien, en dat eerlang door geweldiger schokken staat opgevolgd te worden, in de hand des Heeren het middel zal moeten wezen om het Staats-Christendom, het Byzantrianismus, dat thans als geneesmiddel der revolutie weder aangegrepen wordt, ook in het oog zijner warmste en gemoedelijkste voorstanders te discréditeeren.

De les van 1848 is daartoe nog niet duidelijk genoeg geweest. De hand Gods zal, doch wellicht met ontzettende oordeelen, de banden voor goed losscheuren en voortaan onmogelijk maken, die de Christenen den moed en de wijsheid niet gehad zullen hebben te ontknoopen.

Daarhenen zijn wij op weg; — en het zal ons niet baten, eene werktuigelijke samenvoeging van heterogene elementen, het Evangelie en den zondigen mensch, ook als maatschappelijk wezen, het Christendom en den Staat, met hand en tand te willen vasthouden.

Die mechanische samenlijming is niets anders dan eene ongeduldige anticipatie, om uitwendig en fictief te realiseeren dat, waarvan de realisatie niet komt met uitwendig gelaat, het Koninkrijk Gods; — waarvan de ware volkomene realisatie eerst dan zal gekomen zijn, wanneer op het volhardend gebed der gemeente, *U w K o n i n k r i j k k o m e !* het einde dáár zal zijn; wanneer Christus, die als Koning regeeren moet, totdat Hij alle zijne vijanden aan zijne voeten onderworpen heeft, het Koninkrijk zal overgeven God en den Vader, opdat God zij alles in allen.

„Niet met kracht of geweld, maar door mijnen Geest zal het geschieden,” heeft God gezegd; en de Heer der Kerk heeft zich zelf met de zorg belast, om de drie maten meels met den heterogenen zuurdeesem, langs den weg des Geestes, zóó te doordringen, dat zij geheel doorzuurd zijn, zonder op te houden meel te wezen, en dat het geene drie maten ongezuurd meel blijven, bij voorraad en ter oorzake van den daarnaast gelegden zuurdeesem, voor gezuurd meel verklaard en verkocht.

XXIV.

De wortel, waaruit voortkomt de leer van den Christelijken Staat en van de Christelijke

staatkunde, in den hierboven als verkeerd aangeduiden zin — (welke leer niets anders is dan dezelfde, zich op het staatkundig terrein openbarende misvatting, die in geheel het Christendom niet haar volle recht geeft aan de scherpe tegenstelling tusschen :

het inwendige, onzienlijke, dat voorafgaat en
het uitwendige, zienlijke, dat volgt; —
schoon in de Israëlietische Theocratie het uitwendige, als schaduw van het toekomstige inwendige is voorafgegaan, om tot behoefte aan het inwendige te prikkelen; — tusschen

den geest en de letter,

de waarheid en haar hulsel,

het wezen en den vorm,

het eeuwige en het tijdelijke,

de volkomenheid en de eerste beginselen der wereld,

de zaak en het teeken,

het Nieuwe verbond en de Oud-Testamentische
bedeeling,

het Israël Gods en het vleeschelijk, symbolisch
Israël,

Christus en Mozes,

het Evangelie en de Wet)

die wortel is eene meer of min eenzijdige Christologie, welke noodzakelijk leidt tot eene éénzijdige anthropologie.

De eenzijdigheid dier Christologie bestaat hierin, dat zij, door een reactie tegen het humanismus, in de beschouwing van den Persoon des gezegenden Zaligmakers

het gewicht méér legt op de Godheid dan op de menscheid van den, de tegenspraak tusschen het goddelijke en het menschenlijke door zonde, in zich opheffenden God-mensch.

Over de mogelijkheid dezer eenzijdigheid, welke uit den aard der zaak alleen kan plaats hebben dáár, waar de Godheid en niet maar de goddelijkheid van den God-mensch met waarheid wordt geloofd als uitmakende den grondslag des Christendoms, heeft Vinet in zijne *Études sur Blaise Pascal*, p. 188, eenige schoone bladzijden nagelaten, welker inhoud in onzen tijd van groot gewicht is.

„La gloire de l'Evangile n'est pas seulement d'avoir divinisé la vérité, mais de l'avoir humanisée. Jésus-Christ est un Dieu et un homme: il en est de même de sa doctrine. Elle est puisée à la fois dans les profondeurs de Dieu et dans les profondeurs de l'homme; elle touche, par ses deux extrémités, aux mystères de l'essence divine et aux mystères de la nature humaine: un seul et même mystère, à vrai dire; car la doctrine de l'homme et celle de Dieu sont deux lignes, qui, s'inclinant l'une vers l'autre, finissent par se joindre et par se confondre au sommet de l'angle en un point unique et indivisible, où toute distinction échappe à l'œil, où toute analyse est impossible à l'esprit. Sans nier la dualité des termes et sans annoncer d'autre intention que celle de déterminer le rapport qui est entre eux, les religions et les philosophies n'avaient su faire droit qu'à l'un des deux: leur doctrine était tour à tour ou toute pleine de Dieu à l'exclusion de l'homme, ou toute pleine de l'homme au préjudice de Dieu. L'union en Jésus-Christ de toute la plénitude de la divinité avec toute la plénitude de l'humanité fut le programme ou le symbole, en même temps que l'appui et la substance, d'une doctrine nouvelle. Cette

unité sans confusion, consommée à la fois dans l'idée et dans le fait, était le *fiat lux* d'une nouvelle genèse, l'organisation d'un second chaos enfanté par le péché; car une seconde fois, mais dans un sens spirituel „la terre était sans forme et vide” comme à la veille du premier des jours.

Et remarquez bien que les deux éléments, humain et divin, ne sont pas les deux termes d'une antinomie, mais les deux hémisphères, ou, si vous l'aimez mieux, les deux pôles de la vérité. La vérité révélée n'est humaine que parce qu'elle est divine, n'est divine qu'à condition d'être humaine. Nous parlons ici au point de vue de l'homme, nous ne saurions nous placer à aucun autre. Il est certain que l'homme porte en soi le double besoin d'être tout à Dieu et d'être entièrement homme; rien ne peut le soustraire à l'empire de cette double nécessité; rien ne peut même la lui dissimuler absolument. La religion qui ne le donne pas tout à Dieu, ne répond pas à la première de ces lois intimes de son être, et par cela même, elle n'est pas humaine; la religion qui lui retranche l'humanité, l'enlève à Dieu en feignant de le lui rendre, et ainsi elle n'est plus divine par cela seul qu'elle n'est plus humaine. La religion est un rapport; la suppression d'un des deux termes le détruit. Quel que soit le terme qu'on supprime, il n'importe: ou Dieu n'existe plus pour l'homme, ou l'homme n'existe plus pour Dieu. La religion suppose Dieu dans la plénitude de sa divinité, l'homme dans la plénitude de son humanité; deux êtres, deux personnes et non pas deux noms.

Toutes les hérésies, qui sont nées au sein du christianisme, comme tous les systèmes conçus en dehors du christianisme, reviennent à diminuer l'homme ou à diminuer Dieu. La religion du cœur, la foi vivante, garde entre ces deux excès un admirable équilibre; la *théologie* a beau-

coup de peine à ne pas incliner vers l'un ou vers l'autre. Pourquoi? parcequ'elle reste toujours à quelque distance du sommet de l'angle, sur l'un des côtés, au lieu que la foi vivante se tient au sommet, dans le mystère ou dans la vie, d'où elle domine les deux côtés ou les deux pentes de la vérité sans incliner vers aucune. La piété les réunit, par un procédé ineffable, dont elle ne se rend pas mieux compte que nous ne pouvons nous rendre compte de l'union de la pensée et de la matière dans notre existence, union ou conciliation, que la vie réalise et manifeste incessamment. La théologie ou la science distingue, c'est son fait; mais distinguer, c'est séparer par hypothèse, et à force de distinguer, on oublie de réunir. Les temps, d'ailleurs, lui font la loi; tantôt elle se met au service de l'élément divin compromis, tantôt elle vole au secours de l'élément humain menacé, et elle surabonde dans le sens de la tâche particulière que les circonstances ou l'état des esprits lui imposent; elle diminue tour à tour la divinité et l'humanité, ou dans Dieu et dans l'homme, ou dans Jésus-Christ qui est pleinement l'un et l'autre. Les théologiens sont rares, qui savent se garder de ces deux excès, et ceux qui savent s'en garder ne passent pas toujours, aux yeux du vulgaire, pour de vrais théologiens.

Cette lutte prend des noms très divers, qui ne peuvent, d'un cas à l'autre, en déguiser l'identité à des yeux attentifs; prédestination et liberté, dogme et morale, le témoignage de la Parole et celui de l'esprit. C'est, au point de vue religieux, la question, inépuisable en philosophie, du subjectif et de l'objectif, qui ne sont après tout que Dieu et l'homme. La philosophie n'a pas encore compris que l'incarnation du Verbe est la suprême et l'unique solution du problème qu'elle se pose. Pour le moment, elle est en instance auprès de la raison impersonnelle. Le Chrétien croit à la

raison personnelle tout à la fois et suprême, qui est Jésus-Christ.

A en juger par les apparences, la théologie a eu plus souvent affaire à la tendance qui cherche à diminuer la Divinité qu'à celle qui cherche à diminuer l'humanité. Excessive, de sa part, fut la réaction au terme de laquelle on a vu se donner la main, d'un air surpris et déconcerté, le supralapsarisme de Gomar et le quiétisme de Madame Guyon (1). Après ces luttes plus qu'infécondes entre de purs esprits, il était temps qu'il vint un homme. La gloire de Pascal est d'avoir été homme dans la théologie; la gloire d'avoir été homme en polémique et en littérature n'est que le diminutif de celle-là. Ce n'était pas un docteur mais un homme, qui pouvait apporter en théologie la doctrine des deux contraires, doctrine pleine de mystère et de lumière, qui se réduit à cette proposition : Que la vie, que toute vie, est la combinaison de deux éléments opposés, et même contradictoires pour notre faiblesse, et que hors de cette combinaison, la vie ou la vérité substantielle nous échappe absolument. Cet homme, faisant de la théologie en homme, ce fut Pascal. Le complément de sa doctrine ne se fit pas attendre. Il comprit, il fit concevoir que ce n'était pas dans la tête, mais dans le cœur de l'homme, que les parties belligérantes pouvaient se donner rendez-vous pour traiter de la paix. Et il inaugura, ou bien plutôt il tira de l'Evangile pour la produire à nos yeux sous la forme qui était, propre à son génie et convenable à son temps, cette belle doctrine de la connaissance et de la compréhension des vérités divines par le cœur, qui est la pensée dominante et la clef de son apologétique."

(1) Eene opmerking voor onzen tijd dubbel behartigenswaardig, naarmate de reactie, door de kracht der afdwaling aan de andere zijde, waartegen zij optreedt, heviger is.

Tot het door Vinet zoo juist aangeduide gevaar der reactie tegen de richting, die éézijdig aan de zijde der m e n s c h h e i d van den Zaligmaker staat, behoort ook een in meerdere of mindere mate op den achtergrond plaatsen van het menschelijk element in het algemeen, en daardoor ook van a l h e t m e n s c h e l i j k e in de met God door Christus verzoende wereld.

Vandaar eene voorstelling der verlossing door Christus, waardoor het menschelijke door het goddelijke wordt geabsorbeerd, niet het menschelijke door verééniging met het goddelijke wordt geheiligd; waardoor, niet de menschheid alleen van de zonde wordt gereinigd, met behoud van a l h e t o v e r i g e , maar ook dit zuiver m e n s c h e l i j k e , als ware het zelf zonde, ter verandering van zijn aard en vorm, aan de werking des Christendoms, wordt onderworpen.

En van hieruit is de overgang reeds gemaakt tot eene eenzijdige Anthropologie, welke den mensch, sedert zijnen val, neemt, niet als een wezen wiens wil en hart door de zonde van God geheel is afgekeerd, tengevolge waarvan hij het rechte gebruik, ter verheerlijking Gods, niet meer weet te maken van zijne menschelijke lichaams- en zielsvermogens, verstand, verbeelding, herinnering enz.; welke vermogens a l l e m i d d e l l i j k , langs dien weg van het misbruik, door de zonde zijn aangedaan; — maar als een wezen dat g e h e e l , met a l zijne menschelijke gaven en vermogens, z o n d e is geworden.

Van dit standpunt uitgaande, kan het niet anders, dan dat het Christendom, als middel van herstel van den in dezen laatstgenoemden zin zondigen mensch, beschouwd moet worden als aan deze zijne heerlijke roeping niet beantwoordende, tenzij, niet slechts zijn wil en genegenheid tot God gekeerd worden, zoodat zij van nu af alle zijne fysieke en intellectuële vermogens beginnen dienstbaar te maken der gerechtigheid, maar ook zijne

vermogens zelve eene verandering ondergaan, zijne menschelijke natuur en bedrijf zelve van natuur worden veranderd.

Het alzoo begrepen Christendom kondigt zich diengevolge aan, als, niet in elken kring van menschelijk bedrijf, wetenschap of kunst, de zonde uitdrijvende, waardoor dat alles misbruikt, ontheiligd wordt; maar als gevende zelf eenen eigen vorm aan de menschelijke werkzaamheid, als hebbende zelf eene eigene kunst, eene eigene wetenschap, en zoo ook eene eigene staatkunde; natuurlijk, want volgens deze beschouwing heiligt het Christendom niet alle bestaande menschelijke werkzaamheid, maar moet, voor de, als geheel zonde, met den gedooden zondigen mensch, gedooide menschelijke werkzaamheid, eene nieuwe in de plaats geven.

Dat het alzoo begrepen Christendom deze wijze van beschouwing niet op alle vakken van menschelijke wetenschap en kunst toepast; dat het niet, gelijk eene christelijke staatkunde, zoo ook eene christelijke zeevaartkunde, of landbouwkunde wil hebben, bewijst alleen, dat die wijze van beschouwing onwaar, en onhoudbaar is, wijl zij inconsequent moet wezen.

Maar dat het, niettegenstaande zijn protest, deze wijze van beschouwing heeft, al is het inconsequent in hare toepassing, wordt daardoor bewezen, dat het die, al ware het ook slechts op ééne menschelijke wetenschap, toepast.

En het past die toe op de staatkunde, wanneer het eene christelijke staatkunde wil hebben, die het Christendom gebruikt ter bestrijding van wetenschappelijke dwaling, van dwaling, voortkomende uit onverstand en onkennis op dit gebied van menschelijke wetenschap (1).

(1) Wij spreken hier alleen van den invloed dezer eenzijdige opvat-

Dit heeft b. v. plaats, wanneer het in naam des Christendoms, en niet in naam der wetenschap alléén, de leer der souvereiniteit des volks bestrijdt als zoodanig, en niet alleen de leugen van het conventioneel recht in haar, en die leer nietslechts onverstandig, onverantwoordelijk, onwetenschappelijk, onhistorisch noemt, hetgeen het bewijzen mag, maar onchristelijk, vergetende, dat het Christendom evenmin ge-roepen is om de dwalingen der staatkundige, als der sterrenkundige of geneeskundige wetenschap te rectificeren; wijl het alléén gericht is tegen ethisch dwaling, welke is zonde, leugen en niet tegen verstandelijke dwaling, welke alléén is zwakheid, eindigheid, onvolkomenheid, gebrek van het menschelijk ken- of redeneervermogen.

De staatkundige theorie, die aan het volk het recht toekent om zich zelven in dien zin te regeeren, dat het daartoe zijne gedelegeerden aanstelt; dat het daartoe zelf zijne overheden, ook zijne hoogste overheid kiest, ter uitoefening van het gezag naar zekere regelen en onder zekere voorwaarden, bij ontstentenis waarvan het

ting van het Christendom op wetenschap en kunst, en dan is de staatkunde, als wetenschap, gewis wel de éénige niet, welke dien invloed ondervindt.

Maar het zoude niet moeielijk zijn aan te wijzen, hoe die zelfde invloed zich over het geheele menschelijke leven uitstrekt, en hoe elk dierverschijnselen het aanwezig zijn dezer wijze van beschouwing verraaft. Het kennelijkst zouden zij zich wel op het kerkelijk gebied voordoen; op het gebied van den christelijken cultus, waarop de misvatting, van het willen hebben van aan het Christendom eigene, door hetzelfde gegevene vormen, zoo heerschende is. Al de duizendwerf herhaalde pogingen om tot de inrichting der Apostolische kerk, of der oorspronkelijk Luthersche, of oorspronkelijk Gereformeerde kerk terug te keeren, zoowel het hedendaagsche Irvingianismus, als het Alt-Lutherthum in Pruisen en de Afscheiding in ons Vaderland, zijn hiervan manifestatiën.

aldus opgedragen mandaat eindigt, kan eene ongeschikte, ondoelmatige staatkundige leer, eene staatkundige dwaling zijn.

Maar die dwaling is, als zoodanig, geene zonde, en daarom moet het Christendom tegen haar niet ingeroepen worden, dat alleen de zonde bestrijdt.

Zonde is het, wanneer iemand aan de langs dien weg daargestelde overheid, als die hare macht langs dien middellijken weg van God heeft en Gods dienaar is, niet gehoorzaam is, zoo lang zij overheid is.

Zonde is het, wanneer het volk, door die ongehoorzaamheid, uit gebrek aan de rechte vreeze Gods, gedreven wordt om onrechtvaardig, of liefdeloos te zijn in de beoordeeling der vraag of het voorwaardelijk opgedragen gezag, naar luid dier voorwaarde, is uitgeoefend, wanneer de verantwoordelijkheid van de door het volk daargestelde overheid aan dat volk, misbruikt wordt tot hoogmoedige verwerping van elk gezag.

Maar het opleggen zelf dier verantwoordelijkheid, welkere vocabiliteit medebrengt, is, schoon het eene staatkundige dwaling kan zijn, geene ethische dwaling, geene zonde; evenmin als het zonde is, wanneer in elke andere dan eene staatkundige maatschappij, het gezag in die maatschappij door de leden aan een of meer leden wordt opgedragen, onder zekere voorwaarden en met herroepelijkheid in geval van niet vervulling daarvan, en wanneer, in dat geval, die herroepelijkheid werkelijk wordt uitgeoefend.

Of zouden die personen, in zoodanig college of maatschappij met het gezag bekleed, ter handhaving der goede orde en de wetten van het genootschap, geene overheid zijn?

Zoude ook die overheid niet dan alleen het aan haar aldaar opgedragen gezag recht en naar Gods wil kunnen uitoefenen, wanneer zij dat deed in het bewustzijn dat

ook dat gezag, hoe gering ook, haar van dien God is toevertrouwd, zonder wiens wil ook geen musch ter aarde kan vallen, — en zulks, om Hem daarmede te dienen?

Zouden dan de leden ook niet aan die overheid gehoorzaamheid schuldig zijn, om der conscientie wil, en eere moeten geven, wáár ook aan iemand eere toekomt?

Zouden zij zich, bij weigering dier gehoorzaamheid aan deze overheid, door hen zelven daargesteld, aan hen zelven verantwoordelijk, schuldig maken alleen aan overtreding der reglementen van het genootschap, of ook aan zonde jegens God?

Zoo niet: — waar blijven wij dan, b. v. met alle kerkelijke overheden, wetten en reglementen?

Hebben die overheden hunne macht niet van God, al waren zij ook door rechtstreeksche of tragsgewijze verkiezing der gemeente daargesteld?

Mogen zij door diezelfde gemeente niet worden afgezet, op reglementaire wijze, wanneer zij het hun opgedragen mandaat schenden?

Zal die afzetting zonde zijn, ook al ware die gemeente geheel in haar recht, en zal de omstandigheid dat zij door de gemeente zijn daargesteld en daarom middellijk hunne macht van God hebben, oorzaak moeten zijn, dat zij, éénmaal Overheid, altijd Overheid zullen moeten blijven en niet zullen kunnen worden ontslagen, zonder schending der macht hun van God verleend?

Of zal, gelijk hare aanstelling door de gemeente, het middel was om haar macht te doen hebben van God, niet evenzeer hunne afzetting door de gemeente het middel zijn in Gods hand om haar die macht weder te ontnemen?

Waarom zal alleen de aanstelling en niet de afzetting middellijk van God kunnen zijn?

Zal niet dáárin alleen z o n d e zijn, wanneer de gemeente hare Overheid willekeurig, onrechtvaardiglijk, buiten de gestelde voorwaarden ontslaat?

Indien dit alles waar is omtrent de Kerkelijke en elke andere maatschappij, waarom dan niet in de Staatkundige?

Zal het onderscheid hierin liggen, dat in den Staat de koninklijke macht onmiddellijk door God wordt opgedragen?

Maar, vooréérst, waar staat dat geschreven? En van welken Staat is dat waar, uitgenomen tot zekere mate van de Israëlietische Theocratie?

En ten andere, indien het Souverein gezag eens konings onmiddellijk van God afstamt, en dáárin de reden is gelegen van onoplosbare verplichting tot gehoorzaamheid aan de zijde des volks,

dan hebben wij recht om te vragen, of die onmiddellijkheid eigen is alléén aan het koningschap, of ook aan andere wijzen om het hoogst gezag uit te oefenen, bij voorbeeld, door eenen President, of eenen Raad in eene Republiek?

Zegt men dat zij alleen eigen is aan het Koningschap,

Dan zal hieruit moeten volgen, dat de monarchale regeeringsvorm de éénige is welke het Christendom toelaat, omdat alléén die vorm alsdan voorzien zal zijn van eene van God rechtstreeks afstammende onmiddellijkheid, welke alléén de grond kan zijn dier onoplosbaarheid van de verplichting tot gehoorzaamheid, die tot het wezen der christelijke gehoorzaamheid zal behooren.

En dan hebben wij hier, juist hetgeen wij hebben

aangetoond met den aard van het Christendom strijdig te zijn: een politiek stelsel dat aan het Christendom eigen, dat alléén christelijk is, namelijk, het monarchale.

Zegt men daarentegen, dat die onmiddellijkheid van God ook bij andere politieke stelsels kan plaats hebben en plaats heeft, dan bij het monarchale,

Dan zal die onmiddellijkheid, óf, ook hier, in deze andere politieke stelsels, onoplosbaarheid moeten medebrengen der verplichting tot gehoorzaamheid, als tot de christelijke gehoorzaamheid behorende. En dan is het moeilijk in te zien, hoe eene republikeinsche regeeringsvorm daarbij mogelijk zal kunnen zijn?

Of die onoplosbaarheid zal niet het noodzakelijk gevolg zijn van die onmiddellijkheid, en derhalve niet tot het wezen der christelijke gehoorzaamheid behooren.

En dan bestaat er tusschen de onmiddellijkheid der opdracht van de souvereiniteit door God, en de middellijkheid der opdracht door het volk geen onderscheid meer, ten opzichte der verplichting van gehoorzaamheid.

En dan zal de reden dier gehoorzaamheid niet dáárin liggen, dat een koning méér onmiddellijk zijn recht en gezag van God heeft, dan eene door de stem des volks aangestelde overheid, welke ook; maar hierin, dat voor den Christen, zonder onderscheid van middellijkheid of onmiddellijkheid van aanstelling van God of van de menschen, elke overheid, van den veldwachter af tot den koning toe, hare macht heeft van God, en van Gods genade overheid is, niet minder maar ook niet méér, dan hij, eenvoudig Christen, van Gods genade, landbouwer of burger of edelman is.

Dat is het Evangelisch beginsel, dat met hand en tand vastgehouden moet worden, en om welks handhaving het mij bij dit geschrijf alléén te doen is, tegen eene Oud-Testamentische richting, welke het denkbeeld van een, bij uitstek en boven alle ander gezag, onmiddellijk zijne macht en recht van God ontleenend koningschap, uit de Israëlietische Theocratie in het Christendom overplant.

Onder de bedeeeling des Evangelie's is, in Christus den Gezalfde boven zijne medegenooten, elk levend Christen, en niet alléén, en niet bij uitstek, de koning of de priester, een gezalfde des Heeren.

Tegen mijn argument *ex simili*, uit de Kerk tot den Staat ontleend, zal men aanvoeren, dat noch Staat, noch Kerk contractueele genootschappen zijn.

Waar is het, dat de oorsprong der staten in geen contrat social te vinden is, en dat de eerste staten zijn gevormd geworden uit individu's die gehoorzaamden, niet omdat zij bij vote universeel, met abdicatie van een gedeelte hunner oorspronkelijke vrijheid, daarin hadden toegestemd; maar, óf omdat zij het recht der vaderlijke macht, ook buiten zijne natuurlijke grenzen, óf het recht der suprematie van het talent erkenden, óf, omdat zij gehoorzamen moesten.

Ik spreek hier van de menschelijke middelen, waarvan God zich van den aanvang af bediend heeft om overheden daar te stellen: iets dat de waarheid dat die machten uit Hem zijn geenszins uitsluit.

De leer van het contrat social mag derhalve historisch eene leugen, juridisch eene fictie zijn.

Maar dat neemt niet weg, dat er onder die onwaarheid én historisch of praktisch, én juridisch of in abstracto, eene groote waarheid verborgen ligt.

De in historischen zin onder de leugen van het contrat social schuilende waarheid is deze; dat het recht der overheid, en alleréerst het hoogste, de souvereiniteit, hetwelk oorspronkelijk was het recht des huisvaders, op hetgeen werkelijk zijn huisgezin was, dat aan hem met of zonder toestemming gehoorzaam moest zijn, bij de uitbreiding des huisgezins, en bij het ophouden daarmede der feitelijke waarheid van den grond des rechts van den huisvader, bij het subintreeren daarvoor van eene fictie, door natuurlijke ontwikkeling, en zonder zonde, een recht kon worden, aan dien huisvader of zijnen opvolger vrijwillig toegekend door zooveel als aan hem vrijwillig gehoorzaam wilden blijven; welke vrijwilligheid eene, zoo niet uitdrukkelijke, dan toch stilzwijgende toestemming in het door hem uit te oefenen gezag medebrengt.

Tenzij men mocht beweren, dat alleen zóódanig bezit der hoogste macht als van God afkomstig en daarom rechtmatig kan worden beschouwd, dat uitgeoefend wordt buiten de gewilligheid en derhalve zonder de toestemming van het volk, waarover dit gezag wordt uitgeoefend.

Zoodanige uitbreiding nu van de vaderlijke macht over hen, over wien zij zich in den eigenlijken zin door de natuur, dat is, door Gods instelling niet uitstrekt, is historisch eene species contractus.

En wat nu de abstracte zijde der vraag betreft, zoo is het, dunkt ons, vooréerst onbetwistbaar, dat elke staat, ook de vroegste, hierin met elk ander contractueel genootschap of vereeniging gelijk staat, dat, al wie in dien staat, onder het daarin gevestigd hoogst gezag leven wil, zulks verklaart, stilzwijgend, ja, maar

daarom niet minder werkelijk, door in denzelfden te blijven en niet van zijn recht gebruik te maken om henen te gaan, en door dat blijven in een verbond van rechten en verplichtingen treedt jegens dien staat of algemeenheid; hetgeen inderdaad aan de vereeniging van allen, die dat doen, het karakter geeft van een genootschap.

Maar buiten deze meer juridische zijde, is het ten anderen, uit een ethisch oogpunt waar, dat, indien de zonde van den mensch de oorzaak is der noodzakelijkheid, dat hij geregeerd worde, dat de vrije openbaring van zijn inwendig bederf, ter vrijwaring der rechten van anderen, door dwang beteugeld worde, en indien derhalve deze noodzakelijkheid om geregeerd te worden een getuigenis van zonde is in den mensch, de in hem onuitwisbare, door geene middelen ooit geheel onderdrukte, of onderdrukbare behoefte, om zich zelven te regeeren, dat is, vrijwillig gehoorzaam te zijn aan banden, die hij zich zelven heeft opgelegd, of die hem met zijne toestemming en goedvinden zijn opgelegd, (hetgeen op hetzelfde nederkomt,) een getuigenis is van het betere deel, dat in den mensch is overgebleven, waardoor hij nog mensch is.

Ook de onvermijdelijke noodzakelijkheid voor den mensch, om door zijnen naaste beheerscht te worden, om onder de wet van zijnen naaste te staan, behoort tot zijne „misères.” Maar dat hij nog weet, dat hij niet bestemd was om menschen te dienen, dat is oorzaak dat Pascal daarvan konde zeggen: „Ce sont misères de grand seigneur, misères d'un roi dépossédé.”

Het is waar, dat hij dat getuigenis in zijn binnenste heeft, opdat die behoefte zelve hem dringe om hare bevrediging te gaan zoeken, niet dáár, waar die bevrediging eene onmogelijkheid is, maar in Hem, die „vrijmaakt door de waarheid.”

Maar dat neemt niet weg, dat de adeldom dezer behoefte in hem niet miskend, hem niet tot zonde mag toegerekend worden, omdat hij door zonde hare bevrediging zoekt, waar zij niet te vinden is.

En nu de Kerk. Ook die is, zegt men wellicht, geen contractueel genootschap.

Dat is in zekeren zin volkomen waar. — Die ware leden worden van het lichaam van Christus, hetwelk is de gemeente, worden het door geene overeenkomst, maar door eene geboorte uit God en die gemeente is op het éénige fundament dat gelegd is, en op geene contractuele verbintenissen gebouwd. Wij hebben het elders aangetoond.

Maar dat neemt niet weg, dat de gemeenschappelijke oefening van elken en dus ook van den christelijken godsdienst, is een menschelijk bedrijf, dat, als zoodanig, aan de voorwaarden van alle menschelijke gemeenschappelijke werkzaamheden onderworpen is; dat noodzakelijk aan het gezelschap, dat zich daartoe vereenigt, om vereenigd te blijven, het karakter geeft van een genootschap, waarin men de vrijheid heeft al dan niet in- of uittetreden, waarin men, dóór zijne intrede, rechten verkrijgt, verplichtingen op zich neemt.

De Christelijke Godsdienst maakt voor zich geene uitzondering op dezen regel der menschelijke noodzakelijkheid. Ook hierin is zij wel tegen de zonde, in het gemeenschappelijk eeren en dienen van God, maar niet tegen de menschelijke voorwaarden van die gemeenschappelijke aanbidding gericht.

Staat en Kerk zijn dus beide maatschappijen, genootschappen. En ons argument gaat derhalve

door, van de Kerk, als genootschap, tot den Staat als genootschap getrokken. Indien door de Kerk eene herroepelijke overheid, door keuze van al de leden der Kerk, kan worden daargesteld, en naar hare Reglementen kan worden afgezet, gerevoceerd, zonder zonde, dan vragen wij nog eens, waarom datzelfde niet zoude kunnen plaats hebben in den Staat?

Er is meer dan eene soort van gezag of macht door den mensch over den mensch uitgeoefend, welke niet afhankelijk kan zijn van de toestemming van hen over wien zij wordt uitgeoefend, en daarom ook niet herroepelijk kan wezen, nooit kan participeeren aan de natuur van een contract. Van dien aard is, bij voorbeeld, de vaderlijke macht. Deze is in de natuur van den mensch, in de voorwaarden zijner fysieke en intellectuele ontwikkeling en zijne daaruit voortvloeiende afhankelijkheid van zijne ouders, en ook misschien, gedeeltelijk, in het eigendomsrecht des vaders op hetgeen uit hem is voortgekomen gegrond, en als zoodanig in den wil Gods geworteld. In dien zin kan men van den vader zeggen, dat hij o n m i d d e l l i j k van God macht heeft over zijn kind.

Maar die macht, schoon in haren oorsprong niets conventioneels hebbende, verandert evenwel van aard, wanneer de reden ophoudt, waarin zij haren grond en hare waarheid heeft; wanneer het opgewassen kind niet meer onvermogen is om voor zich zelve te zorgen, en dan, — door zijne afscheiding van het vaderlijk gezin, om zelf huisvader te worden, — niet meer in het werkelijk bezit is van den vader, dat noodig is om ook diens eigendomsrecht tot eene waarheid te maken. — Het gezag van den vader over het kind, de gehoorzaamheid van het kind jegens den vader, verkrijgt dan eenen anderen,

eenen zuiver ethischen, bij het kind zelf bewusten grond, in de dankbare liefde en daardoor vrijwillige ondergeschiktheid, welke het kind weet, naar Gods wil, aan de middellijke oorzaak zijns levens verschuldigd te zijn.

Wil men nu historisch opklimmen tot den oorsprong van het recht der Souvereiniteit, dan is het volkomen waar, dat dit in de vaderlijke macht zijnen wortel heeft. De vader des huisgezins kan stamvader, hoofd en vorst van een talrijk geslacht zijn en zijn gezag daarover kan, tot zekere mate, geworteld blijven in de onmiddellijkheid van zijn, van alle toestemming onafhankelijk, uit zijne hoedanigheid van vader voortvloeiend recht.

Maar, tot zekere mate: want zoodra de zoon des huisgezins zelf vader, zelf hoofd eener stam wordt, verkrijgt hij zelf hetzelfde onmiddellijke vaderlijk recht over zijne kinderen, en het natuurlijke overheidsrecht van zijnen vader over dit tweede geslacht houdt daarmede op. Blijft het bestaan, dan wordt het terstond iets contractueels, door de toestemming, door de uitdrukkelijke of stilzwijgende keuze daargesteld dergenen, die er zich aan blijven onderwerpen. En nog veel meer wordt het contractueel, wanneer de zoon den eersten vader opvolgt in het gezag over de hoofdstam, welke tot een volk wordt. Want zijn recht om aan zijnen vader, bij eerstgeboorte of naar andere bepalingen, op te volgen in zijn gezag over zijne broeders, is niet, gelijk de vaderlijke macht, gegrond in zijne natuurlijke en daarom op Gods onmiddellijken wil rustende betrekking tot zijne kinderen; maar het is conventioneel, rustende op de toestemming en keuze zijner oorspronkelijk hem gelijkstaande stamgenooten.

Alle patrimonieele heerschappij, bij erf- of geboorterecht, wordt in haren voortgang, al ware zij het ook

niet in haren grond, even conventioneel als de opdracht der souvereiniteit bij vote universel; — tenzij men voor het onherroepelijk erfrecht der souvereiniteit eenen onmiddellijken grond ga zoeken in het recht der eerstgeboorte naar de Mozaïsche Wet; hetgeen is, de Israëlitische bedeeeling des Ouden Testaments over te brengen in de bedeeeling des Evangelies.

En het is derhalve aan eene onklarheid van begrippen, aan eene verwarring van denkbeelden toe te schrijven, wanneer men beweert, dat de souvereiniteit, door zich zelve en als zoodanig, onherroepelijk moet wezen, omdat zij wortelt in een onmiddellijk van God gegeven recht; terwijl het eene geheel andere zaak is, en men volkomen recht heeft, te zeggen, dat eene ergens eenmaal, bij erfrecht en onvoorwaardelijk opgedragene souvereiniteit een onherroepelijk recht is geworden van den vorst, aan wien zij is opgedragen, niet meer vereenigbaar met eene gelijktijdige souvereiniteit des volks, bij hetwelk die opdracht heeft plaats gehad.

Wanneer dat onherroepelijk recht door het volk, bij hetwelk die opdracht heeft plaats gehad, met voeten wordt getreden; — wanneer het volk de onvoorwaardelijk opgedragene souvereiniteit terugneemt, zonder toestemming van den vorst, aan wien zij is opgedragen; — dan geschiedt daar *o n r e c h t* en dat onrecht is *z o n d e*.

Maar die zonde is de schuld des volks, en niet de schuld der leer van de volkssouvereiniteit.

Zij is eene schennis van het recht; eene schennis der beloofde trouw; en dáárom, *z o n d e t e g e n G o d*.

Maar zij geeft geene reden aan den Christen, om de verwerping van de leer der volkssouvereiniteit, als strijdig met Gods woord, tot zijne leuze te nemen, schoon zij aan *e l k e n C h r i s t e n* recht geeft, om tegen de zonde der rechtsschennis, door willekeurige uitvoering van eene opgedragene souvereiniteit te protesteeren.

Het is van hoog belang, dat deze zeer gewichtige onderscheiding, al schijnt zij ook spitsvondig te zijn, in onze dagen gemaakt en vastgehouden worde.

Vooreerst en wel voornamelijk in het belang des Evangelies: omdat, gelijk reeds vroeger is opgemerkt, wanneer de leer der volkssouvereiniteit, als op zich zelve onchristelijk, als op zich zelve strijdig met Gods woord wordt voorgedragen, daardoor aan het Christendom een element wordt opgedrongen, dat daaraan vreemd is, en tegenstand verwekt tegen het Christendom dat daarmede wordt geïdentificeerd; terwijl daarenboven de grond dier samenvoeging ligt in eene voor de zuiverheid des Evangelies schadelijke vermenging van het Oud-Testamentische en Nieuw-Testamentische standpunt.

Maar ten andere ook in het belang der politiek: omdat het standpunt, waaruit de slinksche, steelsgewijze ontneming van een erfelijk opgedragen soevereiniteitsrecht, als onrecht, als oneerlijk, als zonde wordt veroordeeld, waar eenmaal het feit dier opdracht onbetwistbaar vaststaat, eene waarheid, eene kracht heeft, die niet missen kan op het beter deel der natie indruk te maken en in haar oog aan de christelijke gezindheid, die dat onrecht brandmerkt, eere moet aandoen.

Terwijl integendeel het standpunt, waaruit als onchristelijk wordt veroordeeld iets, dat op zich zelve met het Christendom niet in strijd is, de discussie op een terrein brengt, waarop zij, die dat doen, ongelijk hebben en daardoor veel van den invloed verliezen, dien zij, uit een beter standpunt, zouden kunnen uitoefenen.

Het Christendom is sterk genoeg door zich zelven, waar het in zijn recht is: de Christen is onverwinnelijk, waar hij tegen de zonde optreedt, gewapend met de geheele wapenrusting Gods, niet, waar hij lansen opvat, die gevaar loopen zich in zijne handen te breken, omdat zij voor hem niet gemaakt zijn. Zijne kracht ligt niet allermint hierin, dat hij in de christelijke waarheid het middel bezit, om, in alle mogelijke quaestiën, die de menschheid bezig houden, vrij te blijven van de eenzijdigheid waartoe alle bloot menschelijke wijsheid haars ondanks vervallen moet, en die oorzaak is, dat de waarheid, die zij voorstaat, verworpen wordt, om het ontbreken eener evenzeer berechtigde waarheid, doch die zij, om consequent te zijn, bij de hare niet kan opnemen.

Bij voorbeeld: de menschelijke wijsheid moet aldus spreken: (1)

„Iedere meening, in welke wetenschap of kunst ook, is altijd eenzijdig, verklaart zich voor ééne zijde en sluit alle andere volstrekt uit. De één, b. v. predikt het goddelijk recht der overheid en ziet daarin de eenige zijde, die ons trekken mag; al het andere verwerpt hij. Een ander leert de volkssouvereiniteit, en noemt ieder ander stelsel dwaling. Een derde keurt beide leeringen af, verwerpt dus die zijde en kiest zich eene andere, die hem de ware schijnt. Mij dunkt dat alle drie dus eenzijdig zijn. Men kan niet twee zijden tegelijk hebben, niet tegelijk ja! en neen! roepen. Die eene meening heeft, die heeft slechts ééne meening. Voor eenzijdigheid is alleen hij bewaard, die in het geheel geene zijde heeft, dat is, volstrekt geene meening heeft.”

Dat is over alle bloot menschelijke wijsheid volkomen

(1) Prof. Opzoomer in zijnen Brief aan de Vereeniging ter bevordering der verkiezingen in het kiesdistrict Utrecht, afgedrukt in de *Nederlander* van 17 Augustus 1850, No. 42.

juist geredeneerd en eene treffend ware uiteenzetting van hetgeen daár onzijdigheid eigenlijk is: kleurloosheid, nulliteit. Men is daár veroordeeld om eenzijdig te zijn, of geene meening te hebben. Het wijsgeerig eclecticismus kan, door van de beide tegenovergestelde zijden iets te nemen, de tegenspraak tusschen haar niet opheffen, en zijn evenwicht is slechts ontneming van alle gewicht aan beide de extremen.

Maar wat doet nu het Christendom?

De wortel van alle en elke tegenspraak, op elk gebied des menschelijken levens en strevens, tusschen leeringen, die elk iets waars hebben en zich toch niet kunnen verdragen, omdat elk van haar bij hare waarheid, dóór hare eenzijdigheid, eene leugen mengt, die aan de andere zijde eene reactie provoceert; eene reactie, welke op hare beurt hare rechtmatigheid door tot onwaarheid overgaande eenzijdigheid bederft: — de wortel van deze tegenspraak, die de vloek is rustende op alle bloot menschelijke wijsheid en een getuigenis van haar onvermogen, ligt in de tegenspraak, die sedert den val bestaat tusschen de z o n d i g e menschheid en God.

Tusschen God en den mensch, zooals hij uit de hand zijns Scheppers is voortgekomen, is er geene tegenspraak, maar gemeenschap, harmonie der zich nederbuigende goddelijke liefde aan de ééne, en der zich, ter harer verheerlijking, aan haar opheffende liefde van het naar haar beeld gevormde schepsel aan de andere zijde.

Maar tusschen God en de door zonde b e d o r v e n e menschheid is tegenspraak: dezelfde tegenspraak die er is tusschen w a a r h e i d en l e u g e n; tusschen liefde en h a a t.

Niet alle s p o o r evenwel der vroegere waarheid is in de door zonde verdorvene menschheid uitgewischt.

En daarom moet zich de tegenspraak tusschen God en den zondigen mensch, ook in elken mensch zelven,

en in al het menschelijke openbaren: de tegenspraak in hem tusschen waarheid en leugen. Tot de volle, volkomene waarheid, welke is de gemeenschap met God, niet kunnende komen, is hij juist dáárdoor veroordeeld, om, de lijn eener groote waarheid, waarvan hij uitgaat, van schrede tot schrede volgende, toch in de volle waarheid niet aan te landen, maar ergens tot een punt te komen, alwaar zijne waarheid, door ééNZijdigheid, leugen wordt.

Zóó, b. v. in de wijsbegeerte.

Want, één van beide.

Of zij gevoelt de behoefte aan God en het goddelijke: maar het goddelijke door haar met het menschelijke in aanraking gebracht, kan zich daarmede niet verdragen, en doodt het menschelijke; ontmenscht den mensch, door hem onmatig te verhoogen, door hem tot God te maken, wíl zij het geheim niet verstaat, om den mensch met God te veréénigen, te verzoenen, zonder verlies zijner menschelijkheid; door hem te verlossen van hetgeen alléén scheiding maakt tusschen God en hem, en dat gelegen is, niet in zijne menschelijkheid, ook niet in het eindige en zwakke der menschelijkheid tegenover den Oneindigen en Volkomenen, maar in zijne zonde.

Dat doet het Platonismus en, in zijne hoogste uitdrukking, het Stoïcismus.

Of zij reageert tegen deze sublimatie van den mensch; maar ontmenscht den mensch aan de tegenovergestelde zijde, door hem onmatig te verlagen, en hem zijn bewustzijn, dat hij behoefte heeft aan God, weg te cijferen.

Dat doet alle materialistische wijsbegeerte.

Ziedaar eene tegenspraak tusschen die beider richtingen tegenover elkander (én in elk der beide richtingen zelve), die uit ééNZijdigheid, uit buitensporigheid aan eene der beide zijden van de waarheid voortvloeit,

en voor geene verzoening vatbaar is; — men kan geen discipel zijn van Zeno en Epicurus te gelijk; — en toch kan men geen discipel van Zeno zijn, zonder zich jegens Epicurus aan leugen en miskenning schuldig te maken.

Alle Pantheïsmus, dat deze, in alle oudere of nieuwere wijsbegeerte op den bodem liggende, steeds onoplosbare tegenspraak wil oplossen, door de godheid in den mensch zelven te verplaatsen, moet eene vruchteloze poging blijven, omdat zijne geheele kunstbewerking met de feitelijke waarheid in strijd en met beide termen evenzeer in weerspraak is.

Maar nog eens, wat doet nu het Christendom?

Het neemt de tegenspraak weg: doch niet door eene der beide zijden te loochenen, te verbergen, in zijne rekening niet op te nemen, te onderdrukken.

Maar door uitzuivering van hetgeen, aan elk der beide zijden, oorzaak is der tegenspraak, omdat het oorzaak is der buitensporigheid, namelijk door uitzuivering van de zonde.

Zoo in de wijsbegeerte.

Het Christendom maakt den mensch niet tot God, gelijk het Stoïcismus doen moest, door de zonde des hoogmoeds, omdat het, bij zijn logisch en consequent voortgaan aan de zijde van de grootheid des menschen, zijn van Gods geslachte zijn, door hoogmoed in zijne rekening niet opnam de laagheid des menschen, den mensch zooals hij sedert den val is, met al zijne verwijdering van God, zelfzucht en leugen.

Het Christendom vernedert den mensch ook niet beneden het gedierte, gelijk het Epicurismus doen moest, door de zonde der hoogste leugen, der godsverloochening, omdat het bij zijn consequent doorgaan in de lijn der laagheid, der vernedering, der verdierlijking des menschen, door die godsverloochening

in zijne rekening niet opnam, hetgeen de grootheid des menschen, ook na den val, blijft uitmaken, zijn trek naar God, zijn zijn van Gods geslachte.

Maar het Christendom vernedert en verhoogt den mensch te gelijk: het vernedert hem, om hem te verhoogen. Het reinigt hem van zijnen hoogmoed, die hem den toegang afsnijdt, welken hij uit zich zelven tot God zoekt, — door hem te vernederen, door lijden.

Het verlost hem van zijne laagheid, van de zonde zijner godsverloochening, die hem in walging van zich zelven tot wanhopige overgave aan zijne dierlijkheid drijft, — door hem, in Christus der goddelijke natuur deelachtig gemaakt door lijden, te brengen tot heerlijkheid (1).

En de aldus met God verzoende mensch Gods, gevoelt nu niet allermint daárin de heerlijke vreugde zijner vrijmaking door de waarheid, dat hij overal en in alle kringen des menschelijken levens, heilige harmonie vindt, waar hij vroeger op onoplosbare tegenspraak stuitte en gedrongen werd, om zich, ten einde haar, het kostte wat het wilde, te ontgaan, in den afgrond der eenzijdigheid te werpen.

Hij heeft door het Christendom geleerd, „twee zijden te gelijk te hebben,” en behoeft toch niet „ja! en neen! te gelijk te roepen.”

Zijn woord is, gelijk het woord van Paulus, niet ja en neen; omdat ook de Zoon van God Jezus Christus, niet ja en neen geweest is, maar het is ja! in Hem geweest.

In Christus ziet hij God en toch den mensch; den mensch en toch God; twee zijden en toch geene tegenspraak; licht, dat het duistere voorwerp niet verteert, ook niet daarop afstuit; maar dat het duistere

(1) Verg. Hebr. 2: 10. Eph. 4: 19.

voorwerp doordringen in een lichtgevend voorwerp verandert.

En zoo behoeft nu ook de Christen op maatschappelijk, op staatkundig gebied, om de zonde, klevende aan de volksregeering, zich niet meer éézijdig te werpen in een stelsel van goddelijk recht der overheid, dat niet consequent kan zijn dan door wegcijfering van het menschelijk middel der Godsregeering, en alzoo noodwendig, al protesteerende, in eene onmiddellijke Godsregeering, in eene keuze des konings als onmiddellijk van God, als des Gezalfden des Heeren, met één woord, in de Israëlietische Theocratie aanlandt.

De Christen kan, ook in de volksregeering, in de souvereiniteit door het volk ter opdracht van een onvoorwaardelijk gezag uitgeoefend, het menschelijke middel zien, waardoor de overheid hare macht heeft van God.

Het kwaad, de zonde dier volkssouvereiniteit kan hij bestrijden, zonder tegen haar zelve strijd te voeren: door met woord en daad de vrijheid te prediken, waardoor het den mensch, die den Heer der Heeren tot zijnen Koning heeft, niet meer kost gehoorzaam te zijn aan eene menschelijke overheid, hoe ook daargesteld, ook de harde, wijl het zijn geluk nu is, niet te heerschen, niet gediend te worden, maar te dienen door de liefde.

Nog eens: menschelijk is het, niet zondig, dat de mensch niet door dwang geregeerd wil worden; maar door vrijwillige toestemming zich onderwerpen wil aan het noodige, maar beperkte gezag eener overheid zijner keuze.

Ja, nog eens, die menschelijke neiging is een getuigenis der behoefte die de mensch heeft aan het Evangelie, waardoor hij leere te wandelen „als een vrije, doch

niet hebbende de vrijheid tot een deksel der schande, maar als een dienstknecht Gods."

Uit den boozen is het echter, dat die mensche-lijke reactie tegen dwang, de volkeren, die niet rijp zijn voor de rechts-vrijheid des Evangelies, door de bedorvenheid der zonde drijft, niet, om vrijwillig te gehoorzamen, als vrijgelatenen van Christus, maar, om niet te gehoorzamen.

Aan die volkeren, die de kracht des Evangelies tot zaligheid niet kennen, de evangelische vrijheid te willen geven, om haar te gebruiken tot een dekmantel voor de zonde, is, wij zullen het waarlijk niet tegenspreken, de grootste aller dwaasheden.

Het is even verkeerd, hen, die door den drang der liefde Gods in het Evangelie nog niet bewogen worden, te willen regeeren door het Evangelie, als hen, die door de waarheid zijn vrijgemaakt, te brengen onder de tuchtroede der Wet. — Met andere woorden : aan den Staat, de Wet ; aan de Kerk, het Evangelie ; maar nu moet de Staat niet doen wat der Kerk, noch de Kerk wat des Staats is.

„Wahr ist, (zegt D^r. JUL. MÜLLER in een schoon artikel over de onzichtbare kerk in de Deutsche Zeitschrift für christliche Wissenschaft und christliches Leben 1850, N°. 29, bl. 232) dass grosse Massen unserer der äussern Signatur nach christlichen Bevölkerung, und wahrlich nicht minder aus der gebildeten als aus der ungebildeten Klasse, es noch bedürfen, durch das Gesetz gezähmt und gezügelt zu werden, und dass, wenn in ihnen nicht zuvor das Bewusstsein von der Heiligkeit des Gesetzes sich entwickelt hat, sie geneigt sein werden, das Evangelium von der freien und befreienden Gnade auf Frevel zu ziehen, oder ihm in ihrer Auffassung jene schlaife, marklose Selbstvergebungstheorie unter zu schieben, welche an

einen göttlichen Zorn und ein Gericht Gottes über unsere Sünde nicht glaubt, sondern an einen Gott, der billiger weise gar nicht anders kann, als die Uebertretungen seiner schwachen Kinder auf sich beruhen lassen. Allein diese Gefahr kann die Kirche nimmermehr berechtigen, das Gesetz anders, als in dem durch den Gang der göttlichen Offenbarung vorgezeichneten Zusammenhang mit dem Evangelium zu predigen; jene Züchtung aber hat sie dem STAAT zu überlassen. Der Beruf der Kirche ist ein anderer, und sie hat ihn nicht selbst gewählt, dass sie ihn beliebig vertauschen könnte, sondern er ist ihr von ihrem König damals angewiesen worden, als er seine Stiftung aussonderte aus der Vermischung des Religiösen und Politischen in der alttestamentischen Theokratie, damit sie ein Reich sei nicht von dieser Welt, äusserlich wehr und waffenlos, ohne weltliche Mittel der Zucht und Strafe, lediglich auf die unsichtbare Macht des göttlichen Geistes vertrauend. In einer Zeit, wo die neueren europäischen Staaten sich noch auf den ersten Stufen ihrer Bildung befanden, war es in dem historischen Verhältnissen begründet, das die Kirche grossentheils die Stelle des Staates vertrat als Erzieherin der Völker durch ein äusserliches Gesetz, umgeben mit Strafdrohungen, ausgerüstet mit mancherlei Mitteln der Gewalt, den weltlichen Arm in seinem Dienste nehmend."

„Dieser dem Evangelium an sich fremde Beruf war ihr durch die göttliche Leitung der Geschichte auch nur provisorisch übertragen, weil die Lähmung ihrer Glaubenskräfte sie zur Verrichtung ihres eigenen und ursprünglichen Werkes unfähig gemacht hatte. Gegenwärtig aber, wo der Staat sich sein Gebiet viel vollständiger organisirt und abgegränzt hat aus seinen eigenthümlichen Gestaltungstrieben heraus, kann von einer solchen Stellung der Kirche vollends nicht mehr die Rede sein. Ihre Aufgabe ist nicht, kirchliche Politik zu treiben, son-

dern sich mit aller Entschiedenheit auf das rein religiöse Prinzip zu stellen, um von ihm aus alles Menschliche göttlich zu heiligen und zu verklären."

Is dit inderdaad de roeping der Kerk, dan volgt hieruit, dat men van den Staat evenzeer moet zeggen : „seine Aufgabe ist es nicht, politisches Kirchenthum zu treiben."

De Christen is volkomen in zijn recht en handelt christelijk en naar Gods woord, wanneer hij de revolutie bestrijdt, door luide te verkondigen, dat volken, die de realisatie van het omzwevend ideaal van vrijheid, gelijkheid en broederschap, nog zoeken in de verwerping van alle gezag, in de verscheuring van alle maatschappelijke banden, nog niet rijp zijn voor de vrijheid die zij zoeken, nog niet rijp om zich zelve te regeeren, en door de wet, door dwang, desnoods door bajonetten en kanonnen geregeerd moeten worden.

Maar ook voor de volken zij die wet, die dwang, in het oog, en daarom ook in het woord en de daad van den Christen, de tuchtmeester tot Christus, het middel om hun te doen verstaan, dat de weg om tot ontheffing van het juk der wet te komen, niet is weteloosheid (*ἀνομία*), maar gehoorzaamheid aan het Evangelie: aan het Evangelie, dat de behoefte des menschen, om door zijn vrijen wil geregeerd te worden, niet vertrapt, door die neiging zelve revolutionair te noemen, als strijdig met het goddelijk recht der overheid; maar dat haar heiligt, door den mensch te leeren, dat hierin alléén de volkomene bevrediging is zijner behoefte, dat hij aan God gehoorzaam zij uit vrije liefde, omdat God hem het eerst heeft liefgehad en liefheeft.

Al wie dat geleerd heeft, kan, zonder eenig gevaar voor zich zelven of anderen, macht hebben om zijne Overheid te kiezen en aan te stellen of ook af te zetten, wanneer zij ontrouw wordt aan de voorwaarden harer aanstelling. Hij vreest God, en eert dáárom ook den Koning, al is die Koning ook niet door erfrecht of geboorte Koning geworden, al is hij geen *Enfant du miracle*!

XXV.

De getrouwe en, waar het noodig is, ook ernstige bestrijding van Christen tot Christen, van alles wat, op welk gebied ook, de strekking heeft om de nieuwheid des geestes te doen wijken voor de oudheid der letter, opdat de waarheid des Evangelies bij ons blijve, is geene liefdeloosheid, is geen twisten dat de Schrift veroordeelt.

Ook hier doodt het Christendom niet allen strijd, maar alles wat den strijd verbittert: de zonde in de wrijving der denkbeelden, welke de menschelijke voorwaarde is van leven en voortgang in de waarheid.

